

„MAŁA BUZIA, WIELKIE SŁOWA”

logopedia przez zabawę dla najmłodszych

Karty pracy opracowane przez studentów
Logopedycznego Koła Naukowego FiloLOG
pod redakcją Jolanty Sławek i Natalii Różyckiej

„MAŁA BUZIA, WIELKIE SŁOWA”

**logopedia przez zabawę
dla najmłodszych**

pod redakcją
Jolanty Sławek i Natalii Różyckiej

Poznań 2026

Projekt okładki:
Natalia Różycka

Korekta:
Sebastian Surendra

Recenzja:
dr hab. Anna Majewska-Tworek, prof. UWr

Copyright by:
Autorzy

Copyright by:
Wydawnictwo Rys

Wydanie I
Poznań 2026

ISBN 978-83-68668-50-6
DOI 10.48226/978-83-68668-50-6

Wydanie:

Wydawnictwo Rys
ul. Kolejowa 41
62-070 Dąbrówka
tel. 600 44 55 80

e-mail: tomasz.paluszynski@wydawnictworys.com
www.wydawnictworys.com

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
1. Percepcja słuchowa i rozwijanie słuchu – Mała buzia w wielkim świecie dźwięków.....	7
o Paulina Pająk, <i>Słuchowe rozróżnianie dźwięków</i>	8
o Paulina Pająk, <i>Powtarzanie samogłosek</i>	9-10
o Elena Kozak, <i>Pudełko odgłosów zwierząt</i>	11-17
o Dagmara Młynarek, <i>Znajdź domek zwierzątka</i>	18
o Wiktoria Łodyga, <i>Leśne dźwięki</i>	19
o Roksana Kosyl, <i>Co brzmi podobnie?</i>	20
2. Od dźwięku do ruchu – Ciało jako pierwszy „instrument mowy”.....	21
o Oliwia Rojek, <i>Sprzątanie domu</i>	22
o Zofia Walińska, <i>Minki i słówka</i>	23-24
3. Myślenie sekwencyjne i rytmizacja – Najpierw – potem – na końcu.....	25
o Paulina Pająk, <i>Sekwencje jesienne</i>	26
4. Rozwijanie słownika i kategoryzacja pojęć – Od nazwy do znaczenia.....	27
o Antonina Krzyżaniak, <i>Kategoryzacja – zabawki</i>	28-29
o Antonina Krzyżaniak, <i>Kategoryzacja – autka</i>	30
o Pola Pochylska, <i>W warzywniaku</i>	31
o Iga Briese, <i>Pudełka z kategoriami</i>	32-33
o Martyna Zielińska, <i>Co pasuje do czego?</i>	34-36
o Maria Kowalczyk, <i>Gdzie się znajduje?</i>	37
o Zofia Marchewka, <i>Mały detektyw gestów</i>	38
o Maria Kowalczyk, <i>Wykreślanka</i>	39
o Larysa Golińska, <i>Salata owocowo-warzywna</i>	40
5. Rozwijanie kompetencji gramatycznych i semantycznych – Język, który łączy znaczenia.....	41
o Roksana Kosyl, <i>Co powstanie?</i>	42-44
o Oliwia Stanisławska, <i>Historyjka</i>	45
6. Rozwój percepcji wzrokowej i relacji przestrzennych – Widzę i porządkuję.....	47
o Joanna Urban, <i>W świecie kształtów</i>	48
o Kacper Znajdek, <i>Kostka pamięci</i>	49
o Pola Pochylska, <i>Znajdź właściwą osobę</i>	50
o Pola Pochylska, <i>Co mamy na talerzu?</i>	51
o Paulina Pająk, <i>Memory jesienne</i>	52
7. Integracja sensoryczna i doświadczenie zmysłowe – Dotknąć, poczuć, doświadczyć.....	53
o Weronika Bednarek, <i>Bawimy się fakturami</i>	54-55
o Olga Gradecka, <i>Odtwórz wzór</i>	56-57
8. Rozumienie społeczne i narracja jako fundament opowiadania o świecie.....	59
o Olga Waraczewska, <i>Emocje misia</i>	60-63
Zakończenie.....	65
Bibliografia.....	66

Rozwój mowy dziecka rozpoczyna się na długo przed pojawieniem się pierwszych słów. Zanim dziecko nazwie świat, najpierw go słucha, obserwuje, dotyka i przeżywa – doświadcza świata w sposób sensoryczny. W pierwszych latach życia komunikacja nie jest jeszcze uporządkowanym systemem językowym, lecz dynamicznym procesem, w którym dźwięk, ruch, emocje i doświadczenie przenikają się i wzajemnie warunkują. To właśnie w tym okresie tworzą się fundamenty przyszłych kompetencji językowych i komunikacyjnych.

Publikacja *Mała buzia, wielkie słowa – logopedia przez zabawę dla najmłodszych* powstała z potrzeby wspierania wczesnych etapów rozwoju mowy w sposób naturalny, dostosowany do możliwości dziecka i oparty na aktywnościach bliskich jego codziennemu doświadczaniu. Zgromadzone karty pracy nie stanowią zamkniętego programu terapeutycznego, ale są propozycją działań i aktywności stymulujących, które mogą być wykorzystywane zarówno w gabinecie logopedycznym, jak i w domu czy placówkach edukacyjnych.

Zbiór koncentruje się na pierwszych ćwiczeniach logopedycznych przeznaczonych dla dzieci do 4. roku życia. To właśnie wtedy kształtują się podstawy systemu językowego, a zaburzenia, trudności lub opóźnienia w rozwoju mowy mogą mieć długofalowe konsekwencje. Dlatego tak ważne jest wczesne wspieranie dzieci z uwagi na działania profilaktyczne i stymulujące, prowadzone w sposób naturalny, atrakcyjny i dostosowany do ich możliwości rozwojowych.

Autorzy prezentowanych prac proponują zestawy ćwiczeń opartych na zabawie, ruchu, rytmie, obrazie i doświadczeniu zmysłowym – formach najbliższych dziecku w wieku przedsłownym i wczesnosłownym. Zaproponowane aktywności wspierają rozwój aparatu artykulacyjnego, słuchu fonemowego, oddechu, a także budowanie pierwszych struktur językowych i kompetencji komunikacyjnych.

Materiały zawarte w publikacji zostały uporządkowane zgodnie z kluczowymi obszarami rozwoju mowy i poznania dziecka, poczynając od percepcji słuchowej, przez rozwój artykulacji i słownika, aż po budowanie pierwszych narracji i rozumienie emocji. Obszary te zostaną szerzej omówione w kolejnych podrozdziałach.

Oddajemy w Państwa ręce publikację pt. *Mała buzia, wielkie słowa – logopedia przez zabawę dla najmłodszych*, będącą zbiorem kart pracy przygotowanych przez kilkunastu studentów specjalności logopedycznej na kierunku filologia polska w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, członków Logopedycznego Koła Naukowego FiloLOG w roku akademickim 2025/2026. Zgromadzone materiały powstały jako efekt pracy dydaktycznej, praktyk, wolontariatu oraz twórczych poszukiwań młodych adeptów logopedii, którzy uczą się łączyć wiedzę teoretyczną z wrażliwością na potrzeby najmłodszych dzieci.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja stanie się inspiracją dla logopedów, nauczycieli, studentów oraz rodziców, pokazując, że rozwijanie mowy może być skuteczne i jednocześnie pełne radości.

Jolanta Sławek
Natalia Różycka

Rozdział I

Percepcja słuchowa i rozwijanie słuchu – Mała buzia w wielkim świecie dźwięków

Podstawowymi funkcjami słuchowymi, rozwijanymi na skutek dojrzewania układu nerwowego, są: odbiór dźwięku, lokalizacja bodźca, zapamiętanie śladu słuchowego, rozpoznanie dźwięku, skorelowanie go z innymi bodźcami, różnicowanie dźwięków (Bogdanowicz 1985: 121). Funkcje te stanowią fundament rozwoju percepcji słuchowej, niezbędnej do prawidłowego przyswajania języka. Choć od pierwszych chwil dzieci są zanurzone w języku, doświadczają kąpieli językowej (Cieszyńska, Korendo 2010: 18-22), to warto zauważyć, że okres przedszkolny przynosi im wiele wyzwań związanych z natężeniem i różnorodnością bodźców słuchowych. To doświadczenie różni się od postrzegania indywidualnych treści czytanych/mówionych w kierunku dziecka.

Współcześnie, w dobie wzrokocentrycznej, w której obrazy dominują nad przekazem werbalnym, niezwykle ważne są oddziaływania językowe, stosowane w zestawieniu z materiałem wizualnym.

Doświadczenia pracy z dziećmi pokazały, że wczesna nauka czytania (Cieszyńska 2016: 12-13) i stymulacja prawej i lewej półkuli – kształtuje umiejętność różnicowania głosek w sylabach i wiedzę metajęzykową.

Zaproponowane w tej części publikacji ćwiczenia zostały przygotowane przez Paulinę Pająk, Elenę Kozak, Dagmarę Młynarek, Roksanę Kosyl oraz Wiktorię Łodygę. Autorki przedstawiły następujące karty pracy:

- P. Pająk, *Słuchowe rozróżnianie dźwięków* (s. 8), *Powtarzanie samogłosek* (s. 9-10),
- E. Kozak, *Pudełko odgłosów zwierząt* (s. 11-17),
- D. Młynarek, *Znajdź domek zwierzęcia* (s. 18),
- W. Łodyga, *Leśne dźwięki* (s. 19),
- R. Kosyl, *Co brzmi podobnie?* (s. 20).

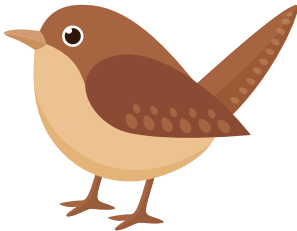
Ich nadrzędnym celem jest identyfikowanie i różnicowanie nowych i znanych już dziecku wyrażen dźwiękonaśladowczych (odgłosy zwierząt, dźwięki wydawane przez przedmioty codziennego użytku, samogłoski). Terapeuta, pracując na materiale wizualnym, imituje (naprzemiennie z dzieckiem) odgłosy charakterystyczne dla desygnatów znajdujących się na obrazkach. Oprócz rozwijania percepcji słuchowej dziecko rozszerza swój zasób leksykalny, a także staje się bardziej uważne na otaczającą je rzeczywistość językową i pozajęzykową. Rozwój realizacji i różnicowania samogłosek stanowi podwaliny wielu aspektów systemu językowego. Wszystkie te kroki prowadzą do nadrzędnego celu – identyfikowania i różnicowania dźwięków, nowych słów, rozumienia krótszych i dłuższych wypowiedzi, powtarzalności melodii mowy. Należy zauważyć, że żadna z funkcji nie kształtuje się w odizolowaniu i opozycji do pozostałych. Ogromnym potencjałem jest wzajemny wpływ i budowanie stabilnych fundamentów językowych (Cieszyńska, Korendo 2007: 121-155).

SŁUCHOWE ROZRÓŻNIANIE DŹWIĘKÓW

Zadaniem dziecka jest przyporządkowanie wyrazu dźwiękonaśladowczego do obiektu, który ten dźwięk wydaje (w ćwiczeniu pomocne są znajdujące się poniżej grafiki). Należy naprowadzić dziecko na odpowiedni dźwięk, wyraźnie naśladując konkretne odgłosy.

Cele ćwiczenia:

- trening uwagi słuchowej
- rozwijanie słownictwa
- rozwijanie koncentracji i percepcji słuchowej

			
			
CiACH CiACH	DRYŃ DRYŃ	BUM BUM	MiAU MiAU
TiK-TAK TiK-TAK	ĆWiR ĆWiR	MUUU MUUU	KAP KAP

POWTARZANIE SAMOGŁOSEK

Rodzic/terapeuta powtarza dziecku znajdujące się na grafikach samogłoski, wykorzystując przy tym zaproponowane zdania. Jednocześnie pokazuje ruch narządów artykulacyjnych przy wymawianych samogłoskach. Zadaniem dziecka jest powtórzenie usłyszanych dźwięków.

Zdania:

Chłopiec ziewa – AAA!

Boli chłopca – UUU!

Chłopiec dziwi się – OOO!

Dziewczynka zmęczona – EEE!

Chłopiec złości się – III!

Dziewczynie jest ciężko – YYY!

Cele ćwiczenia:

- usprawnianie narządów mowy
- budowanie świadomości komunikacyjnej
- rozwijanie kontaktu emocjonalno-społecznego

A A A

U U U

O O O

E E E

I I I

Y Y Y

PUDEŁKO ODGŁOSÓW ZWIERZĄT

U dzieci, u których z różnych względów mowa nie wykształca się w tempie typowym dla danego wieku rozwojowego, należy wprowadzić metody terapeutyczne umożliwiające uruchomienie aktywności fonacyjnej i komunikacyjnej. Jednym z najefektywniejszych sposobów stymulacji jest wykorzystywanie onomatopei, czyli wyrażen dźwiękonaśladowczych. Stanowią one etap pośredni między wokalizacją spontaniczną a pojawieniem się właściwych słów. Ma to szczególne znaczenie w terapii logopedycznej u dzieci z opóźnionym rozwojem mowy i/lub trudnościami w komunikacji. Ich opanowanie buduje u dziecka poczucie sprawczości komunikacyjnej, czyli przekonanie, że za pomocą dźwięku może skutecznie wpływać na otoczenie i być rozumiane przez innych. Umiejętność ta zwiększa motywację do dalszego rozwijania mowy, a także kształtuje podstawy kompetencji językowej.

Terapia oparta na onomatopejach pozwala aktywizować funkcje słuchowe, artykulacyjne oraz oddechowe, stanowiąc jednocześnie naturalny krok w przygotowaniach do nauki i rozszerzenia słownictwa. Należy przygotować materiał werbalny w taki sposób, aby jego struktura była prosta i dostosowana do obecnych możliwości artykulacyjnych dziecka. Początkowo należy wykorzystywać dźwięki oparte na samogłoskach i prostych spółgłoskach wargowych ([m], [p], [b]), stopniowo przechodząc do konstrukcji trudniejszych fonetycznie.

W terapii z dziećmi z opóźnionym rozwojem mowy ważne jest, aby materiał dźwiękonaśladowczy był prosty artykulacyjnie, motywujący emocjonalnie i odwoływał się do znanych dziecku motywów (np. zwierzęta domowe, gospodarskie). Do ćwiczenia *Pudełko odgłosów zwierząt* wybrano m.in. wyrażenia:

- Krowa – MUU-MUU
- Kot – MIAU-MIAU
- Mysz – PI, PI
- Baran – BEE, BEE
- Kura – KO, KO
- Żaba – KUM, KUM
- Kaczka – KWA, KWA
- Bocian – KLE, KLE
- Świnia – CHRUM, CHRUM
- Pies – HAU, HAU

Głównym celem ćwiczenia jest rozwijanie umiejętności fonacyjnych i naśladowczych dziecka poprzez imitację odgłosów zwierząt, a cele szczegółowe obejmują: doskonalenie toru oddechowo-fonacyjnego, rozwijanie percepcji i pamięci słuchowej, kształtowanie umiejętności naśladowania i powtarzania dźwięków, wprowadzanie rytmu i intonacji mowy oraz stymulacja motywacji komunikacyjnej.

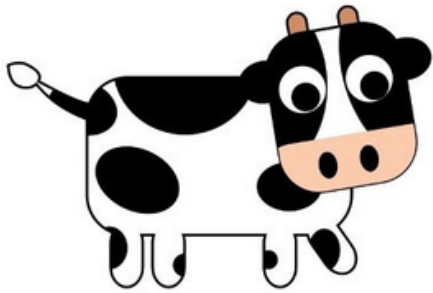
Pudełko stanowi centralny element ćwiczenia logopedycznego, a jego forma powinna zachęcać dziecko do spontanicznego kontaktu z materiałem, stymulować ciekawość poznawczą i sprzyjać pozytywnym emocjom. Zestaw ma umożliwić losowanie obrazków zwierząt i przyporządkowanie im odpowiednich dźwięków, utrwalając proste struktury dźwiękonaśladowcze. Dziecko wkłada rękę do środka pudełka i losuje dany obrazek/figurkę. Ta forma „niespodzianki” wywołuje zainteresowanie, co sprzyja zapamiętywaniu i wzbudzaniu motywacji. Pudełko można ozdobić ilustracjami np. gospodarstwa – stodoła, płot, trawy, słońce itd.

Przebieg ćwiczenia:

1. Terapeuta pokazuje pudełko i mówi: „W tym pudełku mieszkają zwierzęta, które wydają różne odgłosy, posłuchajmy, kto tam jest”. Następnie sam wydaje kilka dźwięków i pyta: „Kto tak mówi?”.
2. Dziecko za zachętą terapeuty wkłada rękę do pudełka i losuje obrazek. Terapeuta pyta: „Kogo wylosowałaś?”. Następnie prezentuje dźwięk: „Krowa robi muu muu. Posłuchaj i powtórz”.
3. Dziecko wraz z pomocą, stara się powtarzać wylosowane dźwięki. Logopeda może modyfikować długość wydawanego dźwięku (np. muu – długo, mu mu – krótko), zachęcając dziecko do naśladowania. Przy każdym dźwięku terapeuta modeluje właściwe ułożenie warg i pomaga z artykulacją.
4. Innym wariantem ćwiczenia może być rozróżnianie dźwięków. Terapeuta rozkłada kilka kart ze zwierzętami i wydaje dźwięk, np. hau hau. Zadaniem dziecka jest wskazanie odpowiedniego zwierzęcia.

Regularne ćwiczenia mogą prowadzić do zwiększenia liczby spontanicznych wokalizacji, poprawy jakości fonacji i wydłużenia fazy wydechowej, rozwoju percepcji słuchowej, pojawienia się pierwszych słów i prostych struktur sylabowych, wzrostu motywacji do komunikacji i aktywności werbalnej.

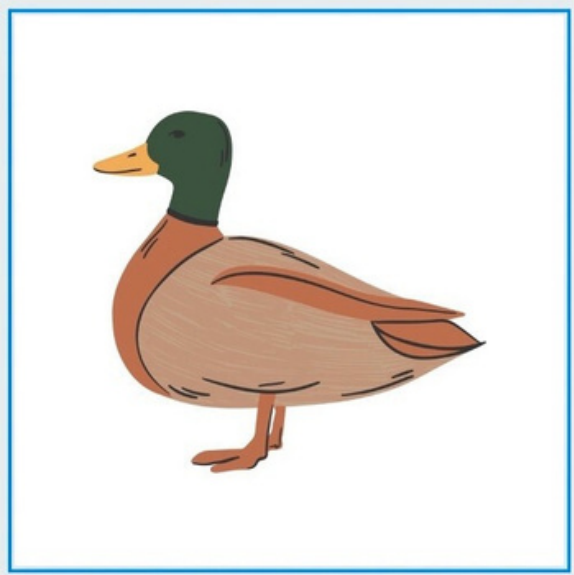
MUU MUU

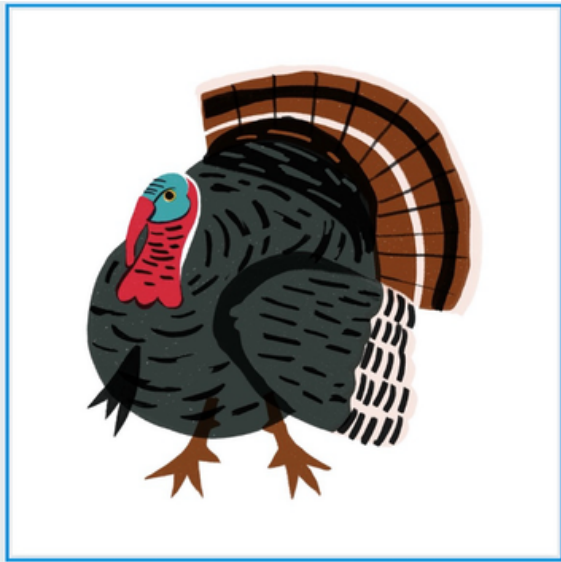
CHRUN
CHRUN

IHAA IHAA

KWA KWA

GUL GUL

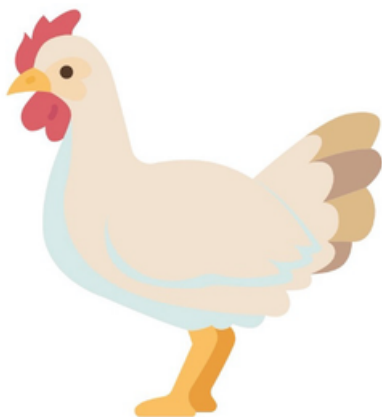
BZZZ BZZZ

MIAU MIAU

KUM KUM

KO KO KO

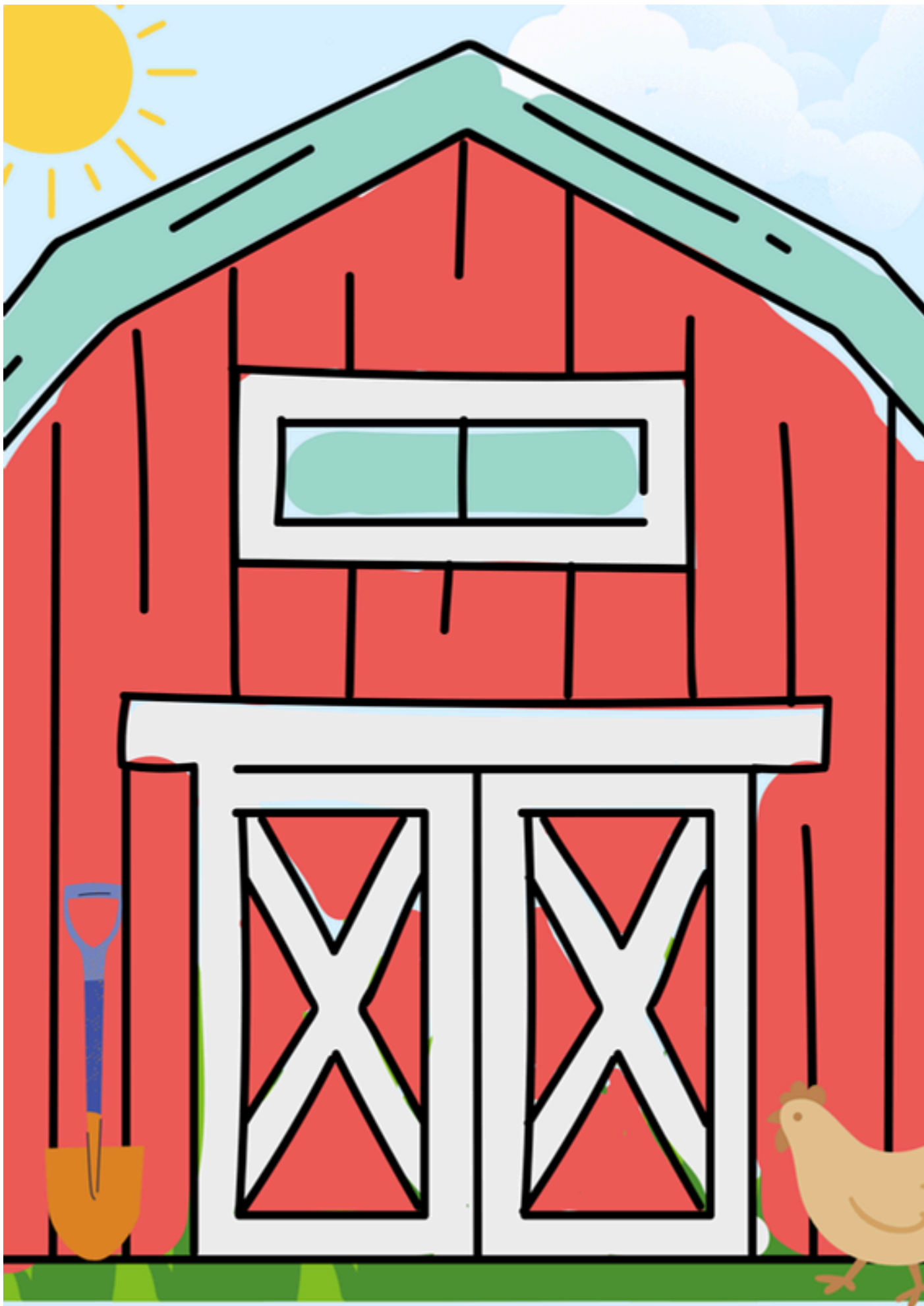
KLE KLE

MEE MEE

IAAA IAAA

ZNAJDŹ DOMEK ZWIERZĄTKA

Zadaniem dziecka jest połączenie zwierzęcia z odgłosem, który ono wydaje, a następnie z domkiem zwierzęcia. Jednocześnie dziecko nazywa zwierzęta.

Cele ćwiczenia:

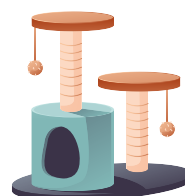
- rozwijanie dźwiękonaśladownictwa
- rozwijanie percepcji wzrokowej
- łączenie kategorii semantycznych

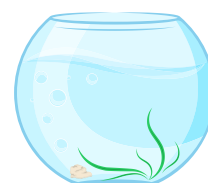
MIAU

MUUU

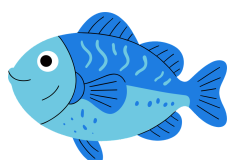
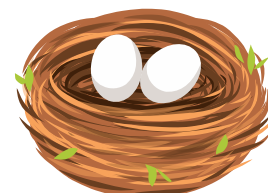
KUM KUM

HAU HAU

BUL BUL

ĆWIR ĆWIR

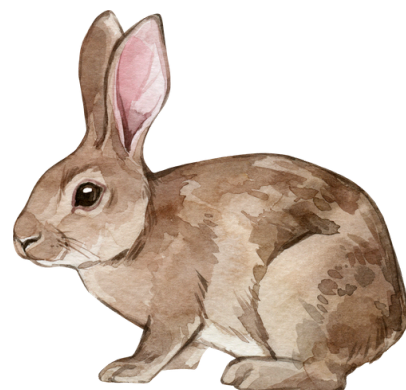

LEŚNE DŹWIĘKI

Dorosły rozkłada odwrócone obrazki przed dzieckiem, którego zadaniem jest: wylosowanie obrazka z rozsypanki odwróconej przodem do dołu, nazwanie go lub wylosowanie i wskazanie (jeśli jeszcze nie potrafi nazywać), imitowanie dźwięków lub gestów kojarzących się z elementem na danym obrazku (np. sowa: *hu hu*, wiatr: *fuuuu*; dorosły może zadawać pytania, np. *Jak robi sowa?*). Na koniec rundy dziecko wybiera jeden obrazek i pokazuje ruchem ciała przedstawiony na nim element (np. wiatr – kołysanie ramionami lub machanie rękami na boki; jeź - powolne tuptanie).

Cele ćwiczenia:

- rozwój słuchu fonemowego i analizy słuchowej (rozpoznawanie i różnicowanie dźwięków, przypisywanie dźwięku do źródła, ćwiczenie skupienia uwagi na przedmiocie)
- ćwiczenia prawidłowego oddechu (kontrola nad prawidłowym oddechem, wydłużanie czasu fonacji)
- wzmacnianie motoryki (dużej i małej) oraz koordynacji (angażowanie różnych części ciała, wzmacnianie koordynacji wzrokowej i ruchowej, np. koordynacja ręka – oko)
- budowanie słownictwa i pojęć (ćwiczenie nazywania, wskazywania oraz rozumienia)

CO BRZMI PODOBNI?

Dziecko ma za zadanie dopasować obrazki, których nazwy brzmią podobnie. Najpierw słucha, jak dorosły wymawia nazwy obrazków, a następnie powtarza je i wskazuje lub łączy pasujące pary.

Zobrazowane pary: kura – góra, hak – mak, lama – rama, półka – bułka, tata – data, hotel – fotel.

Cele ćwiczenia:

- rozwijanie słuchu fonemowego
- doskonalenie koncentracji uwagi i pamięci słuchowej

Rozdział II

Od dźwięku do ruchu – Ciało jako pierwszy „instrument mowy”

Nie sposób nie rozpocząć tego rozdziału od przypomnienia, że prawidłowa artykulacja, a ściślej mówiąc, prawidłowe ruchy artykulacyjne w dużej mierze są związane i zależne z poprawnym ssaniem, oddychaniem czy gryzieniem, a zatem funkcjami prymarnymi. Ta triada stanowi podwaliny do dalszej pracy logopedycznej w zakresie praksi oralnej (Styczek 1981: 109-115).

Ruchy artykulatorów z etapu rozwojowego na etap stają się coraz bardziej precyzyjne, wyraziste, a wypowiedane treści – zrozumiałe. By te etapy przebiegały harmonijnie, najmłodszym potrzebne są ćwiczenia stymulujące pracę mięśni twarzy, warg, języka. Terapeuta może zatem zwracać szczególną uwagę na naśladownictwo ułożenia artykulatorów choćby podczas zabawy i wydawania określonych dźwięków (np. układanie ust w tzw. dzióbek – podczas naśladowania lotu samolotu; udawanie dźwięku wydawanego przez galopującego konika).

Im atrakcyjniejszy materiał wizualny będzie towarzyszył ćwiczeniom artykulacyjnym, tym chętniej pacjenci usiądą przy lustrze i podejmą tę, często nielubianą i mozolną, aktywność.

Niniejszy rozdział prezentuje ćwiczenia zaprojektowane przez Oliwię Rojek oraz Zofię Walińską.

- O. Rojek, *Sprzątanie domu* (s. 22),
- Z. Walińska, *Minki i słówka* (s. 23-24).

Obydwie autorki zwróciły uwagę na rolę precyzji ruchów artykulacyjnych i mimiki twarzy. Podczas wykonywania zadań możliwa jest praca nad usprawnianiem mobilności języka i warg, kinestezją artykulacyjną, utrwalaniem słownictwa związanego z porządkami i obowiązkami domowymi, rozwijaniem mowy spontanicznej, a także ćwiczeniem motoryki małej. Zabawy z lusterkiem lub obrazkami łączą emocje, gesty i słowo, budując jednocześnie wspólne pole uwagi dziecka i terapeuty.

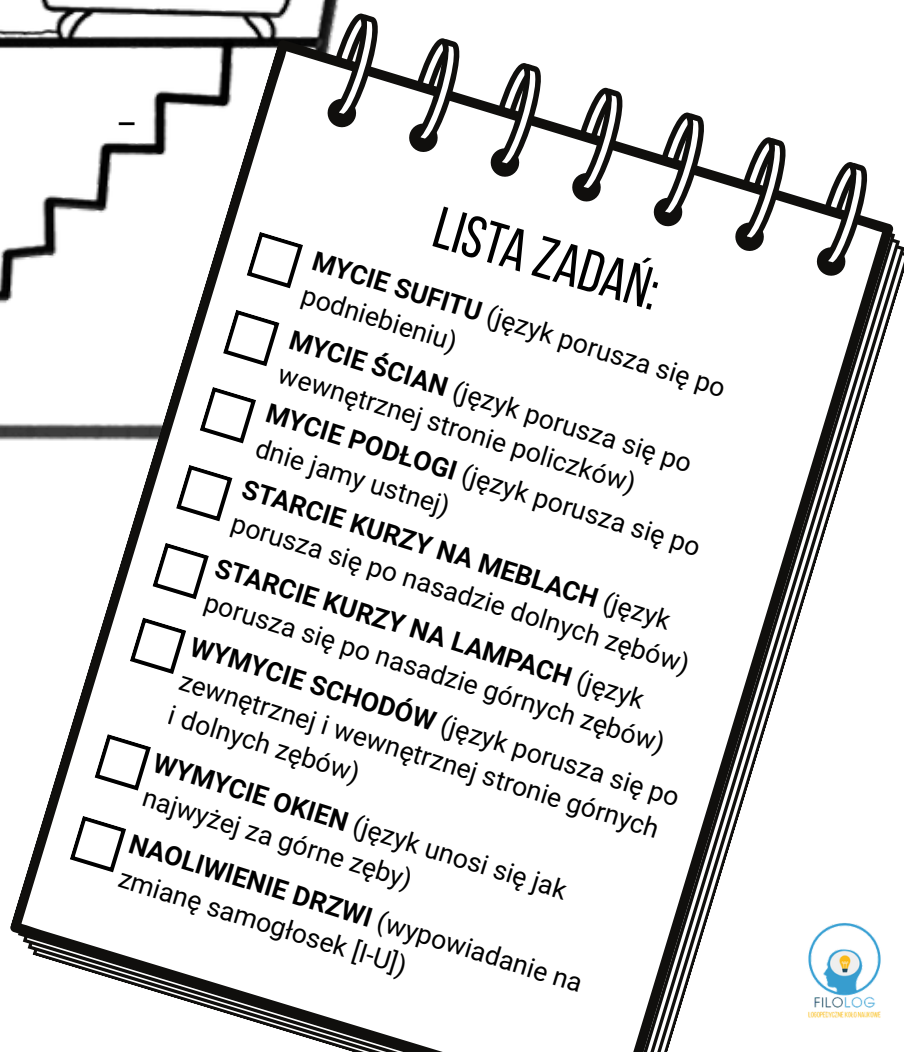
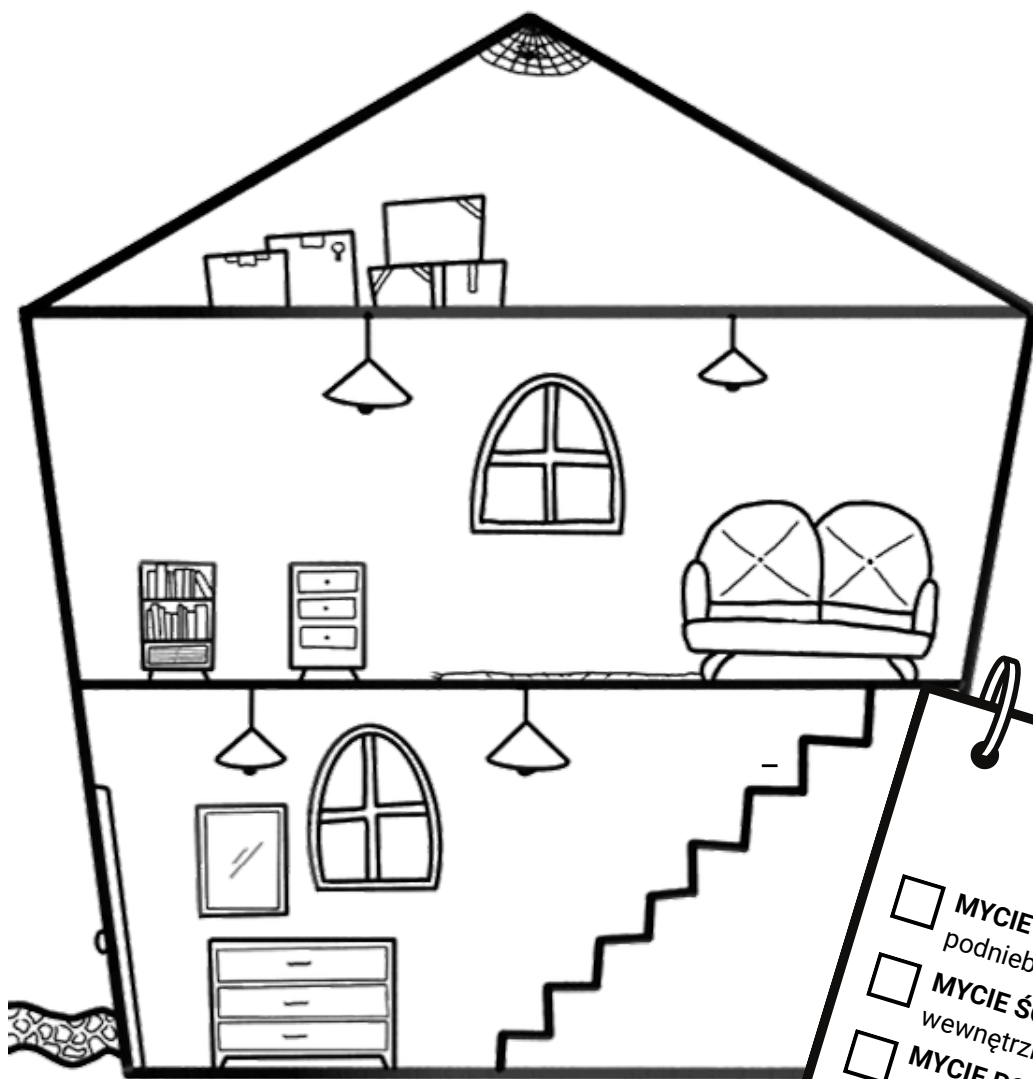
Praksja oralna, czyli umiejętność wykonywania ruchów precyzyjnych i celowych w obrębie jamy ustnej, jest zagadnieniem często poruszonym w kontekstach logopedycznych, ponieważ warunkuje odpowiednie umiejscowienie artykulacji danych głosek, a co za tym idzie poprawnej wymowy, niosącej ze sobą precyzję semantyczną (Cieszyńska, Korendo 2007: 64).

SPRZĄTANIE DOMU

Karta pracy wspiera ćwiczenia języka oraz warg poprzez wykonywanie zadań znajdujących się w rogu strony. Po wykonanym ćwiczeniu dziecko koloruje posprzątane miejsce lub mebel.

Cele ćwiczenia:

- usprawnianie mobilności języka i warg
- ćwiczenie kinestezji artykulacyjnej
- ćwiczenie precyzji ruchów artykulacyjnych

MINKI I SŁÓWKA

Ćwiczenie uczy rozwijania umiejętności naśladowania, rozumienia i używania słów przez ekspresję mimiczno-ruchową i emocjonalną.

Forma: zabawa z lusterkiem lub obrazkami, łącząca emocje, gesty i słowo.

Materiały:

- lusterko
- zestaw prostych obrazków z emocjami
- ewentualnie: ulubiona lalka lub miś do wspólnego „pokazywania minek”

Pokazywanie i nazywanie emocji:

Dorosły prezentuje kolejno emocje i opisuje prostym językiem:

- „To buzia WESOŁA. Mówi: ha-ha-ha!”
- „To buzia ZŁA. Mówi: nie!”
- „To buzia ZDZIWIŁONA. Mówi: ooo!”
- „To buzia CHCE SPAĆ. Mówi: aaaa...”
- „To buzia SMUTNA. Mówi: buu...”

Dziecko powtarza mimikę, a następnie dorosły zachęca je do powtórzenia dźwięku lub słowa.

Wersja prostsza – tylko gest i dźwięk.

Wersja trudniejsza – dodaj słowo: „Jestem wesoły”, „Jestem zły”, „Chcę spać”.

Zabawa w pytania:

Dorosły pyta:

„Pokaż buzię, gdy jesteś wesoły”.

„A jak wygląda buzia, gdy jest jej zimno?”

„Jak buzia się dziwi?”

Dziecko pokazuje, dorosły zgaduje – potem odwrotnie: dziecko zgaduje emocję dorosłego.

Ruch i integracja:

Dodaj ruch do emocji, np.:

- wesoły – podskakuje,
- zły – tupie,
- zdziwiony – zatrzymuje się,
- śpiący – kładzie głowę na rękach.

Każdy ruch łącz z prostym słowem lub onomatopeją.

Utrwalenie:

Zrób mini-historię:

„Miś był wesoły. Potem się zdziwił. A na końcu zasnął”.

Dziecko pokazuje emocje i może dodać słowa.

Wskazówki dla dorosłego:

- Używaj wyrazistej mimiki i przesadnej intonacji – to silny bodziec wizualno-emocjonalny.
- Zachęcaj dziecko do patrzenia w twarz i w lustro.
- Powtarzaj krótkie słowa i dźwięki – ważne, by pojawiło się powiązanie emocji + mimiki + dźwięku/słowa.
- Chwal każdą próbę, nawet nieudaną.

Warianty:

- Zabawa z pacynką: pacynka „mówi” i „pokazuje miny” – dziecko ją naśladuje.
- Zabawa w lustrzane odbicie: dziecko naśladuje dorosłego jak w lustrze.

Zabawa muzyczna: odtwarzaj różne melodie (wesoła, spokojna, szybka) – dziecko dopasowuje minę i słowo („wesoły”, „śpiący”).

Rozdział III

Myślenie sekwencyjne i rytymizacja: najpierw – potem – na końcu

Myślenie sekwencyjne stanowi istotny element rozwoju poznawczego dziecka. Polega na zdolności dostrzegania i zapamiętywania oraz odtwarzania uporządkowanych ciągów zdarzeń, czynności czy bodźców. Umiejętność ta opiera się na rozumieniu relacji czasowych i logicznych, takich jak: „najpierw – potem – koniec” i umożliwia dziecku porządkowanie doświadczeń oraz przewidywanie następstw działań.

Rozwój myślenia sekwencyjnego ma szczególne znaczenie dla kształtowania kompetencji językowych dziecka. Prawidłowa realizacja wypowiedzi wymaga bowiem zachowania określonej kolejności elementów – zarówno na poziomie fonologicznym (kolejność głosek w wyrazie), jak i leksykalno-składniowym (układ wyrazów w zdaniu). Trudności w zakresie myślenia sekwencyjnego mogą prowadzić do zaburzeń płynności wypowiedzi, problemów z budowaniem zdań oraz nieprawidłowej realizacji struktur językowych (Łuczyński 2010: 9-18).

Myślenie sekwencyjne jest również ściśle powiązane z rozwojem pamięci operacyjnej, uwagi oraz percepcji słuchowej. Dziecko, które umie odtworzyć sekwencję dźwięków, rytmów lub obrazów, łatwiej przyswaja i realizuje wzorce językowe oraz artykulacyjne. W terapii logopedycznej umiejętność ta stanowi ważną podstawę do pracy nad analizą i syntezą słuchową, różnicowaniem fonemów oraz rytymizacją mowy.

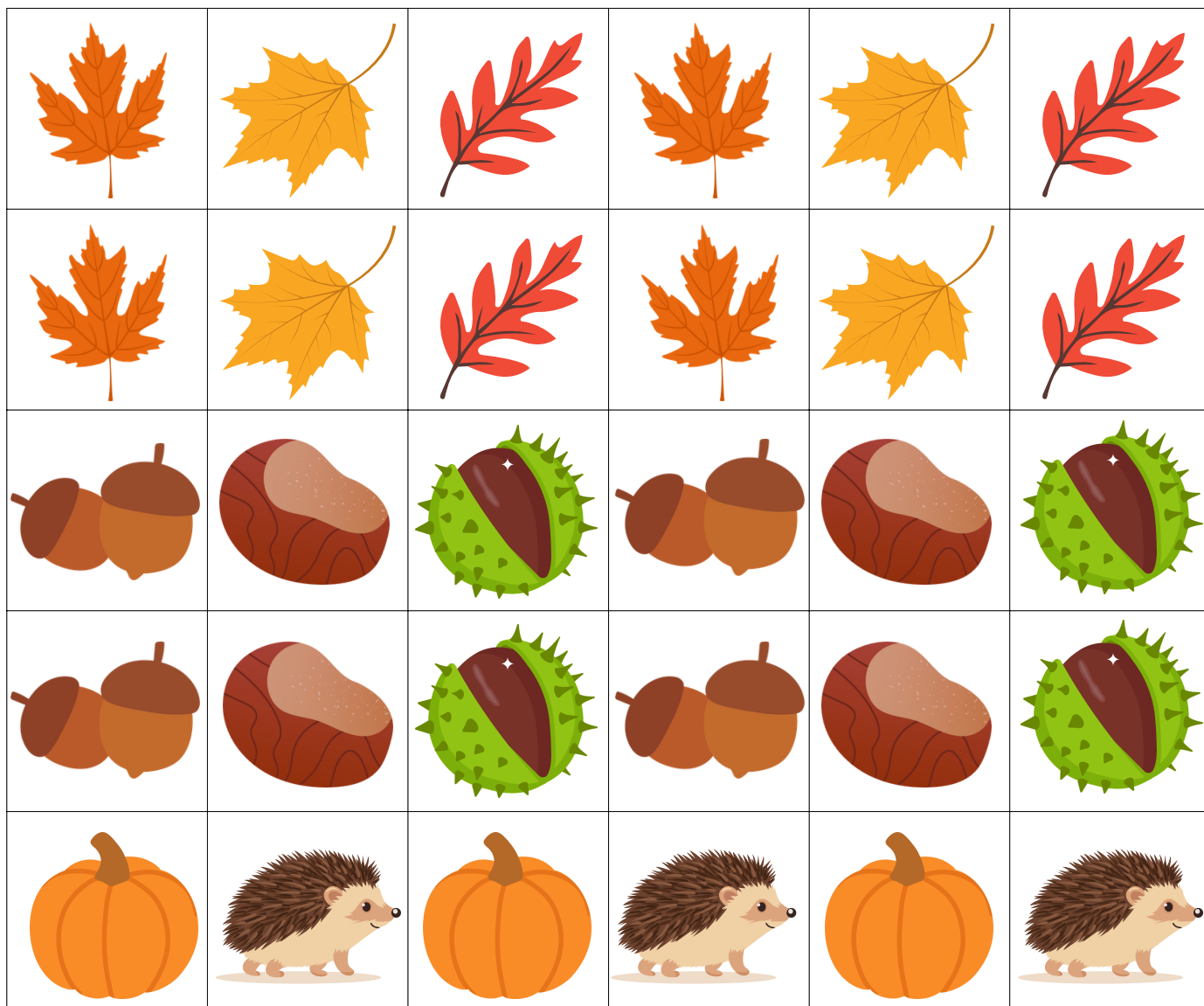
W niniejszej części publikacji przedstawiamy kartę pracy przygotowaną przez Paulinę Pająk (*Sekwencje jesienne*, s. 26). W myśl autorki odwzorowanie zaprezentowanego układu obrazków wymaga od dziecka analizy wzoru, zapamiętania kolejności oraz świadomego odtworzenia, co angażuje procesy uwagi i pamięci operacyjnej. Stopniowanie poziomu trudności, o którym wspomina autorka, poprzez wydłużanie sekwencji, umożliwia dostosowanie ćwiczenia do aktualnych możliwości dziecka oraz sprzyja rozwijaniu zdolności planowania kolejnych działań. Dodatkowym walorem ćwiczenia jest wspieranie motoryki małej. Wykorzystanie materiału wizualnego zwiększa zaangażowanie dziecka i sprzyja utrzymaniu koncentracji.

SEKWENCJE JESIENNE

Należy wyciąć karty z obrazkami, a następnie ułożyć je w określonym porządku, pokazując układ dziecku, którego zadaniem jest odwzorowanie wskazanego układu w następnym rzędzie. Warto rozpocząć od sekwencji dwuelementowej i stopniowo zwiększać poziom trudności.

Cele ćwiczenia:

- usprawnienie koncentracji
- rozwijanie myślenia analitycznego
- usprawnianie motoryki małej
- stymulacja lewej półkuli mózgu odpowiedzialnej za mowę

Rozdział IV

Rozwijanie słownika i kategoryzacja pojęć – Od nazwy do znaczenia

Zasób leksykalny, zarówno bierny, jak i czynny, umożliwia dziecku precyzyjne nazwanie obiektu, czynności czy zjawiska, a także wyrażenie potrzeb, co zaspokaja fortunny kontakt z otoczeniem. Nabywanie słownictwa to proces, który przebiega stopniowo. Polega na wielokrotnym powtórzeniu i utrwaleniu. Istotnym elementem rozwoju leksykalnego jest kategoryzowanie pojęć, czyli zdolność do grupowania obiektów na podstawie wspólnych cech. Umiejętność ta wspiera porządkowanie wiedzy o świecie. Dziecko nie tylko uczy się nazw, ale i rozumie relacje pomiędzy nimi (podobieństwo, różnice, przynależność).

Rozwijanie słownika dziecka ma bezpośredni wpływ na jakość wypowiedzi dzieci. Trudności w tym obszarze mogą prowadzić do ograniczonej ekspresji językowej, problemów z rozumieniem poleceń, ubogiej komunikacji werbalnej. Systematyczna praca z dzieckiem nad rozwijaniem słownictwa, nazywania i kategoryzowania to ważny element rozwoju językowego i edukacyjnego (Styczek 1981: 63-66).

Niniejszy rozdział jest skonstruowany z ćwiczeń przygotowanych przez Antoninę Krzyżaniak, Polę Pochylską, Iłę Briese, Martynę Zielińską, Zofię Marchewkę, Marię Kowalczyk oraz Larysę Golińską. Autorki przygotowały serię kart pracy:

- A. Krzyżaniak, *Kategoryzacja – zabawki* (s. 28-29), *Kategoryzacja – autka* (s. 30),
- P. Pochylska, *W warzywniaku* (s. 31),
- I. Briese, *Pudełka z kategoriami* (s. 32-33),
- M. Zielińska, *Co pasuje do czego?* (s. 34-36),
- M. Kowalczyk, *Gdzie się znajduje?* (s. 37), *Wykreślanka* (s. 39),
- Z. Marchewka, *Mały detektyw gestów* (s. 38),
- L. Golińska, *Salata owocowo-warzywna* (s. 40).

Wskazane ćwiczenia są ukierunkowane na kategoryzowanie, szukanie wspólnych pól semantycznych, a także na rozwijanie słownika dziecka. Proces rozszyfrowania kontekstu i nazwania przedmiotu odgrywa kluczową rolę w budowaniu zasobu leksykalnego oraz w rozwijaniu myślenia pojęciowego. Korzystający z ćwiczeń będą mogli rozwinąć słownictwo bierne i czynne. Materiał wizualny stanowi dodatkowy walor niniejszej publikacji. Zastosowanie ćwiczeń opartych na działaniu i zabawie tematycznej – wzmacnia motywację dziecka oraz ułatwia koncentrację uwagi. Łączenie elementów kategoryzowania z sekwencjami, pamięcią słuchową oraz rozumieniem poleceń słownych sprzyja integracji funkcji poznawczych i językowych. Takie podejście umożliwia kompleksowe działanie w zakresie dalszego rozwoju językowego dziecka.

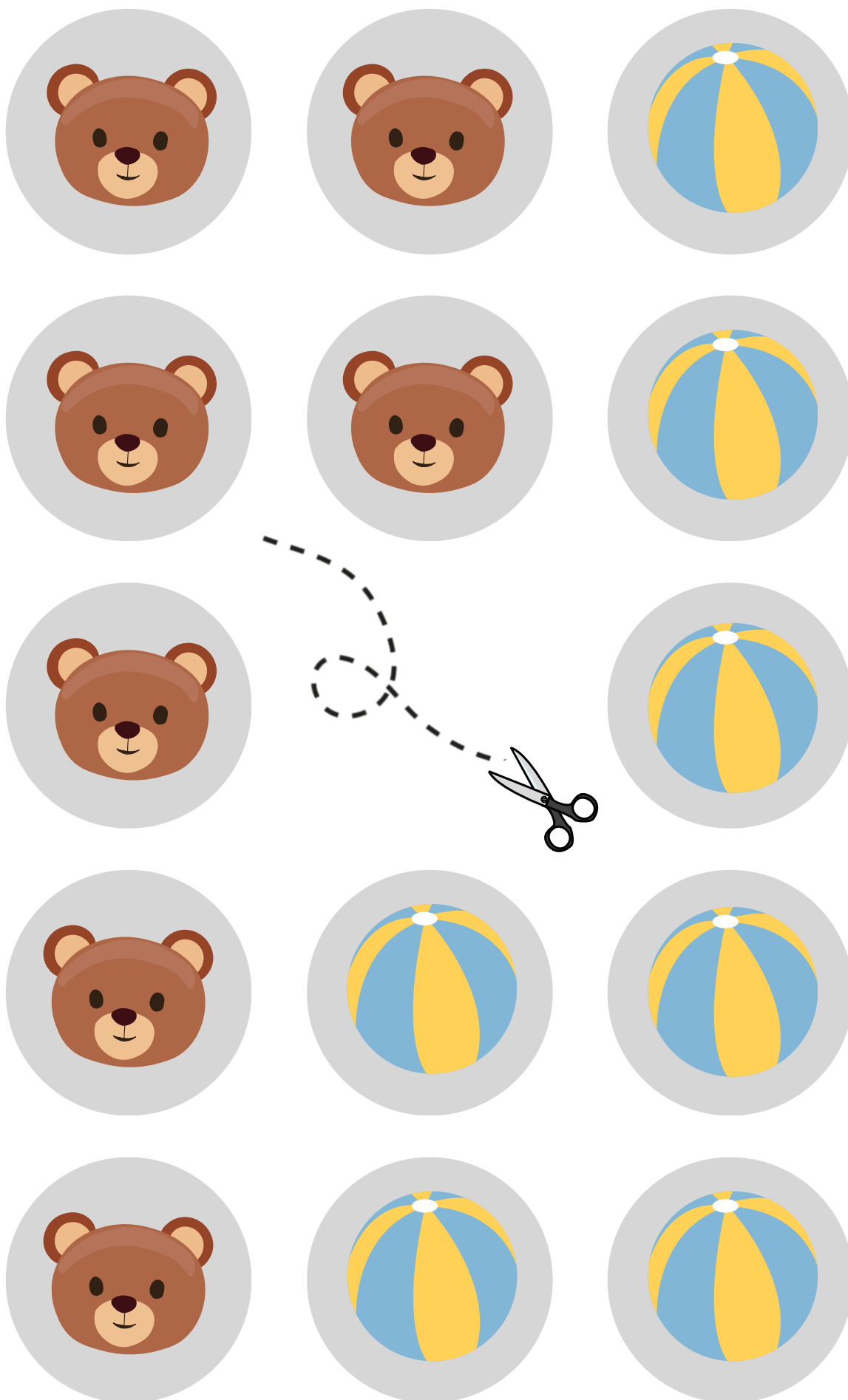
KATEGORYZACJA – ZABAWKI

Przed wykonaniem zadania należy wyciąć obrazki misiów i piłek. Zadaniem dziecka jest nazwanie obrazków oraz włożenie ich do odpowiedniego pudełka. Misie należy umieścić w pudełku z misiem, a piłki w pudełku z piłką (do zadania można wykorzystać również realne odpowiednio oznakowane kartoniki).

Cele ćwiczenia:

- rozwijanie motoryki małej
- usprawnianie koordynacji wzrokowo-ruchowej
- rozwijanie umiejętności kategoryzowania
- ćwiczenie koncentracji uwagi

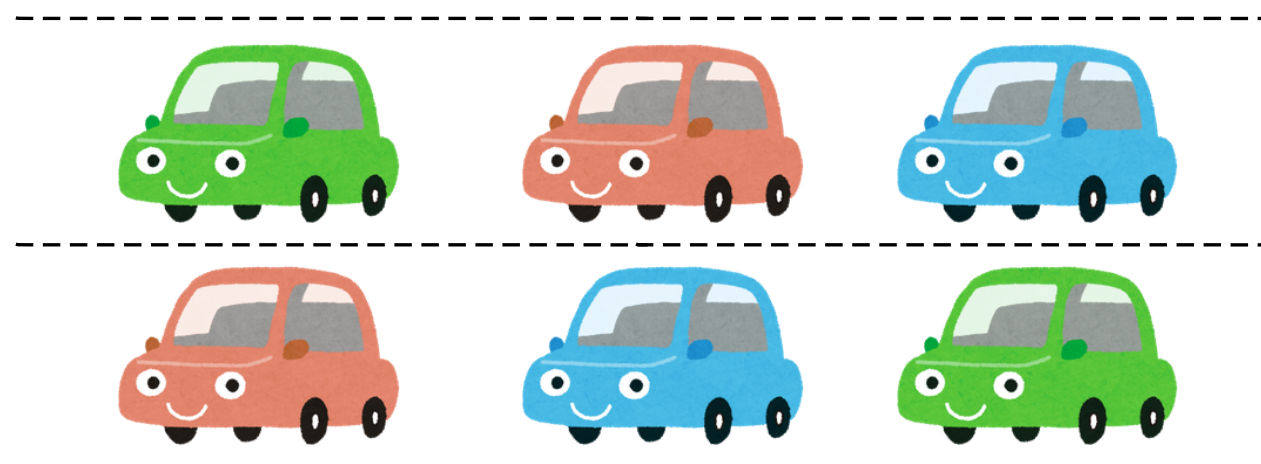
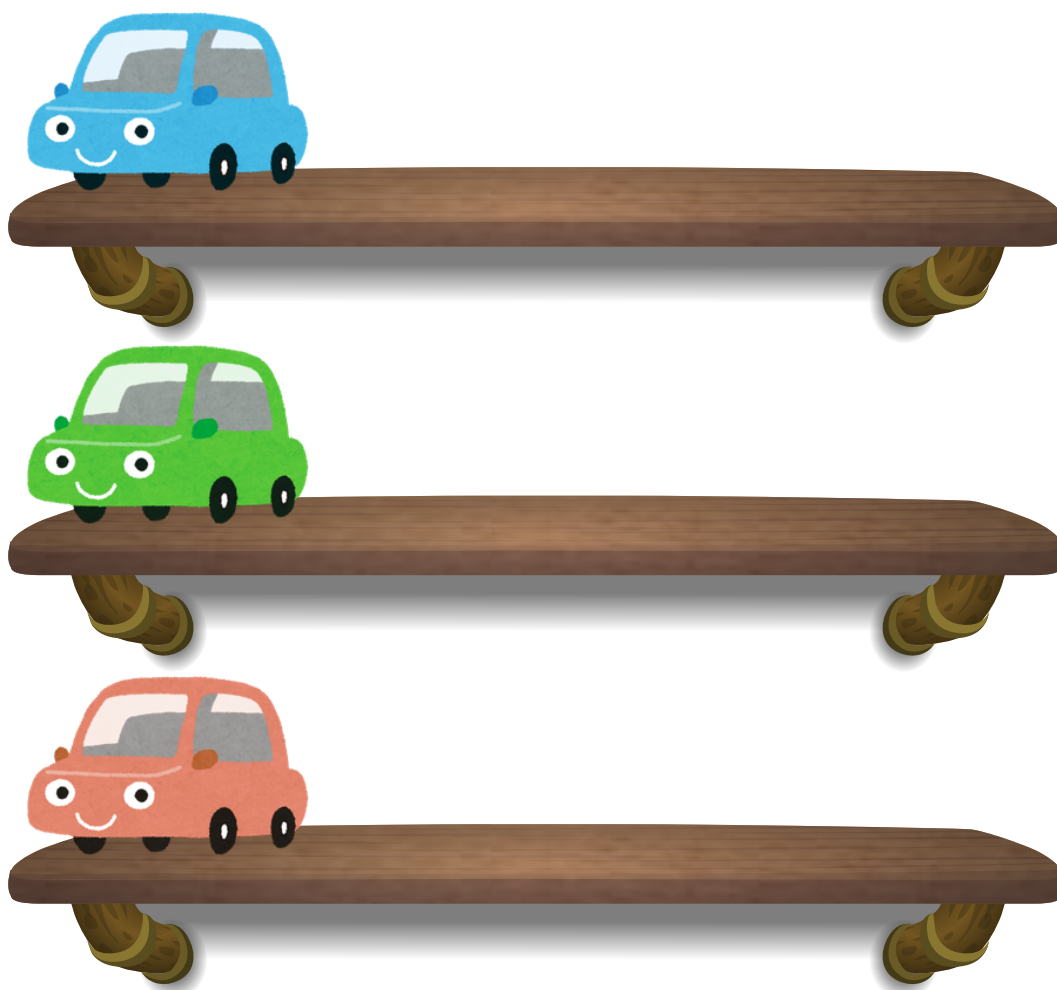

KATEGORYZACJA – AUTKA

Przed wykonaniem zadania należy wyciąć obrazki aut z dołu strony. Zadaniem dziecka jest ułożenie samochodów na odpowiednich półkach.

Cele ćwiczenia:

- rozwijanie spostrzegawczości
- ćwiczenie umiejętności kategoryzowania
- rozwój koordynacji wzrokowo-ruchowej
- ćwiczenie rozumienia stosunków przestrzennych: na, obok, pod, nad, za, pomiędzy

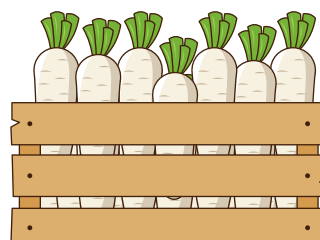
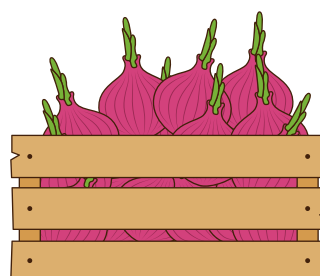
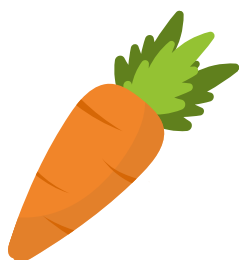
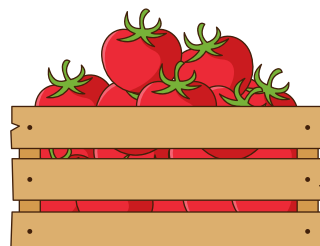
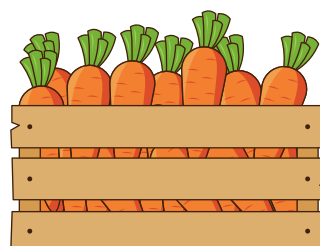
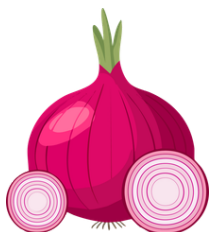

W WARZYWNIAKU

Zadaniem dziecka jest dopasowanie warzywa do odpowiedniej skrzynki.

Cele ćwiczenia:

- ćwiczenie nazywania
- ćwiczenie liczby mnogiej (jedno warzywo – wiele warzyw)
- ćwiczenie kategoryzacji, np. wg kolorów

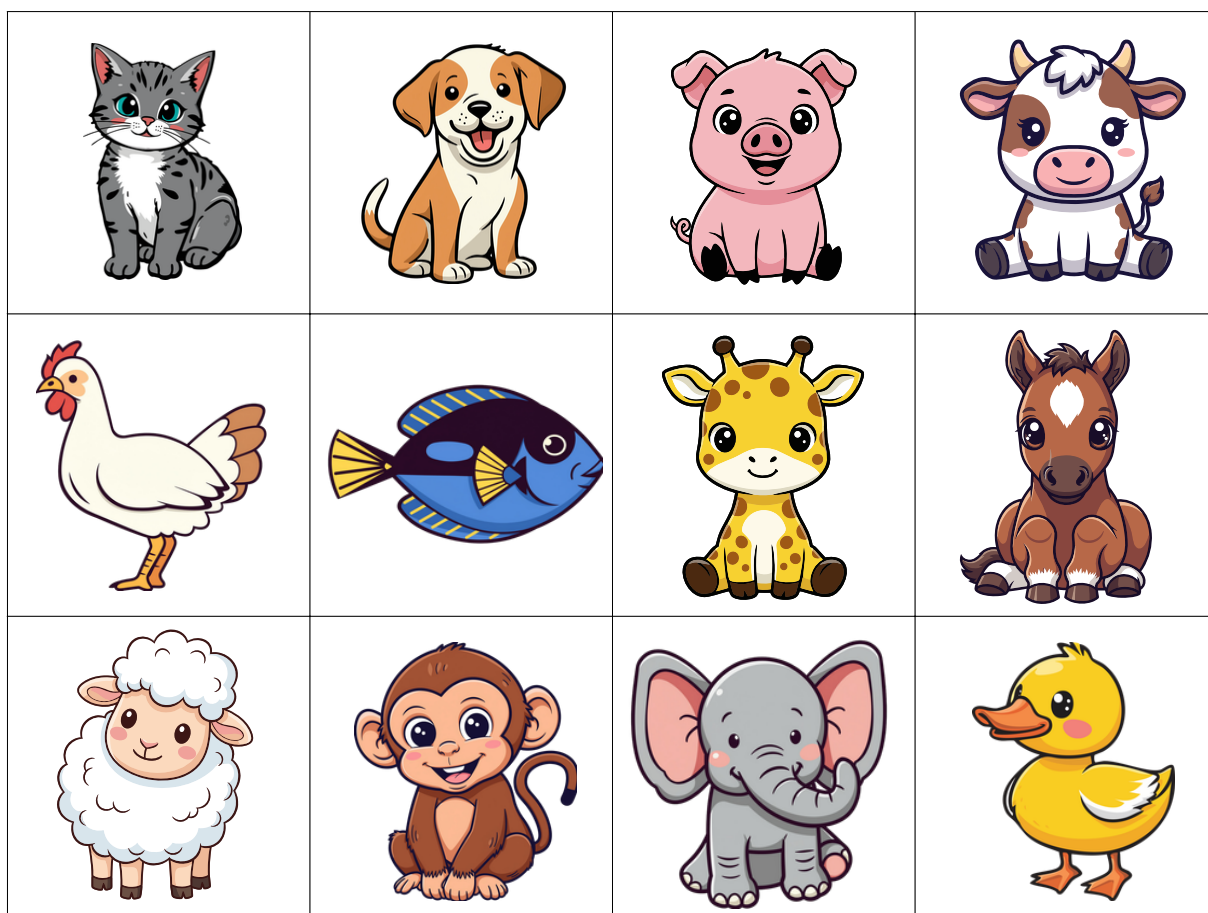

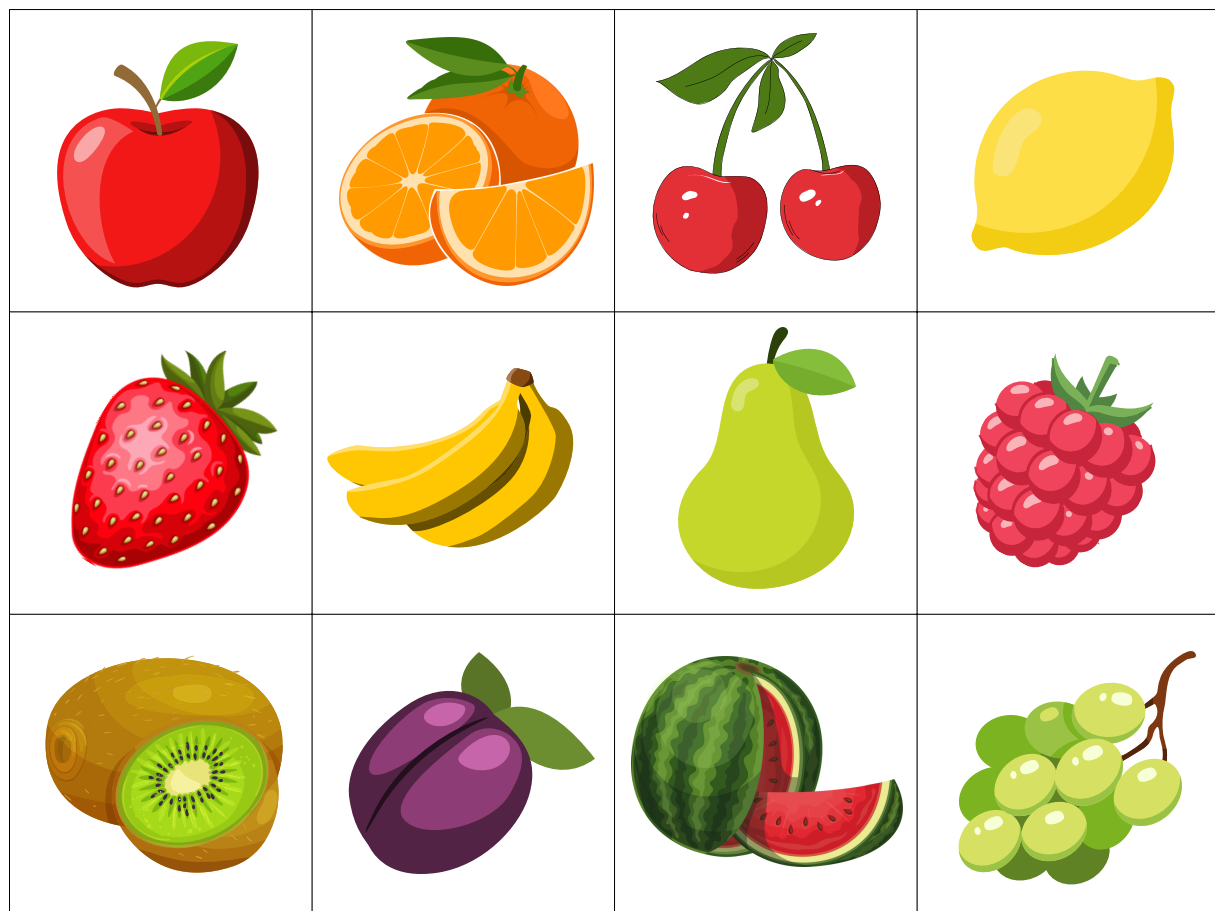
PUDEŁKA Z KATEGORIAMI

Należy przygotować trzy pudełka o różnych kolorach, do których zostaną włożone obrazki z różnych kategorii tematycznych, np. zwierzęta, pojazdy i owoce. Pudełka mogą być skonstruowane w taki sposób, aby dodatkowo wspomagały rozwój motoryki małej – mały otwór, przez który dziecko wyciąga obrazki za pomocą pęsety. Zadaniem dziecka będzie nazwanie obiektów znajdujących się na ilustracjach i dopasowanie ich do odpowiedniej kategorii tematycznej. Kolorowe pudełka można wykorzystać do ćwiczenia odtwarzania sekwencji ze słuchu, podając dziecku polecenie, np. „Wyciągnij obrazek z niebieskiego pudełka, a następnie z zielonego, na końcu sięgnij do czerwonego”.

Cele ćwiczenia:

- rozwój słownictwa związanego z konkretnymi kategoriami tematycznymi
- usprawnianie motoryki małej
- ćwiczenie umiejętności kategoryzowania przedmiotów
- ćwiczenie pamięci słuchowej oraz sekwencji

CO PASUJE DO CZEGO?

Zadaniem dziecka jest dobranie w pary elementów na podstawie relacji funkcjonalnych (np. kubek i łyżeczka). Następnie nazwanie przedmiotów, określenie ich zastosowanie oraz próba uzasadnienia doboru przedmiotów.

Obrazki mogą być z jednej kategorii, aby zwiększyć trudność, np. tylko związane z kuchnią, ale można je również wymieszać.

Cele ćwiczenia:

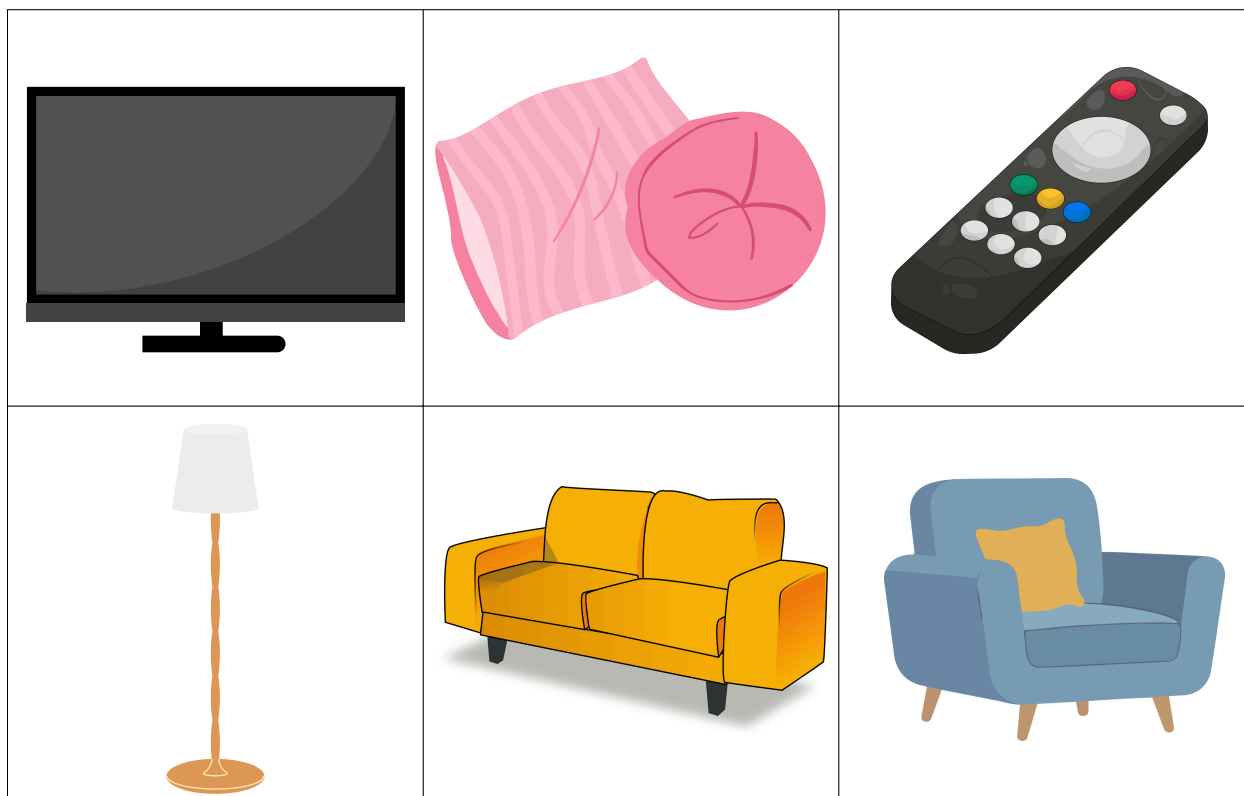
- rozwijanie myślenia logicznego poprzez dostrzeganie związków funkcjonalnych między przedmiotami
- wzbogacanie zasobu słownictwa
- rozwijanie mowy opowieściowej poprzez zachęcenie dziecka do budowania dłuższych wypowiedzi podczas tworzenia uzasadnień
- kształtowanie poprawności gramatycznej
- nauka precyzowania wypowiedzi
- doskonalenie umiejętności kategoryzacji

OGRÓD

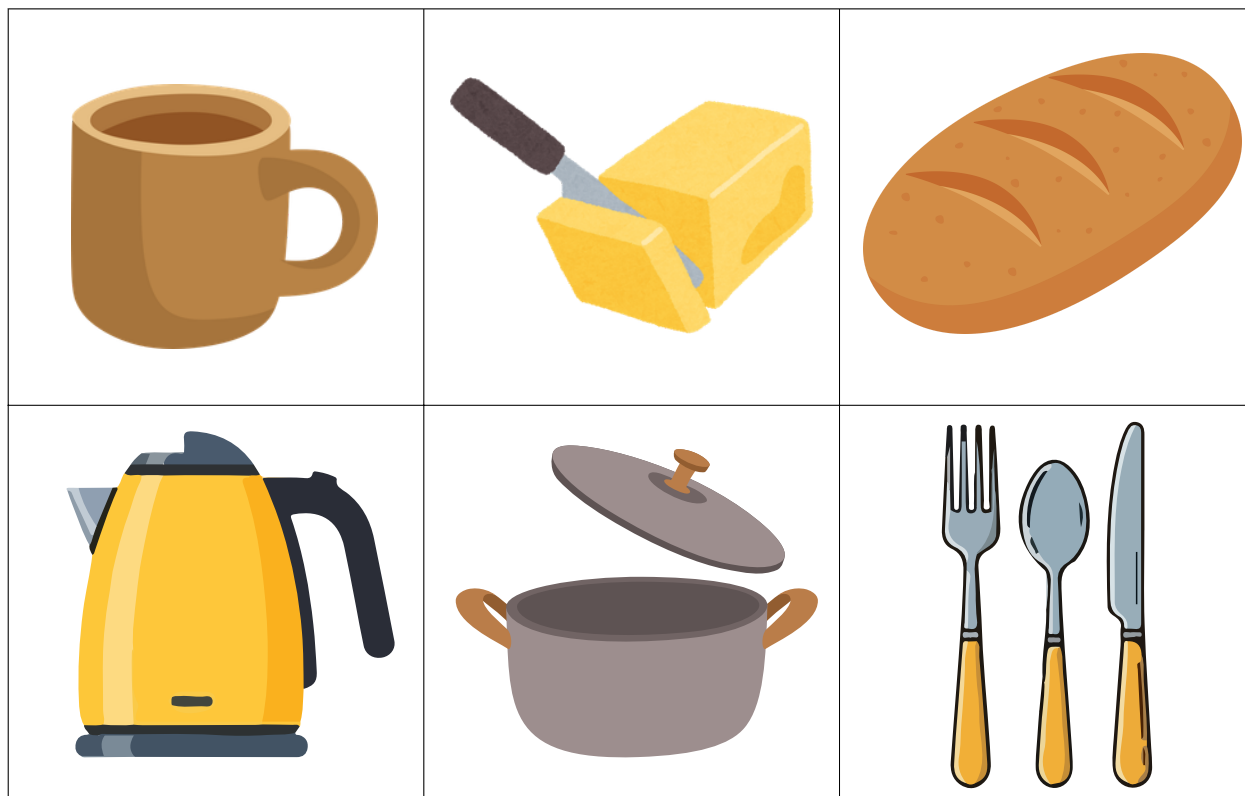
SALON

POKÓJ DZIECIĘCY

KUCHNIA

ŁAZIENKA

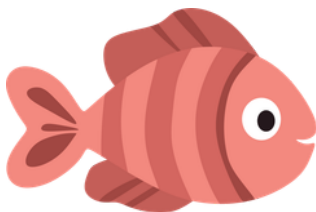
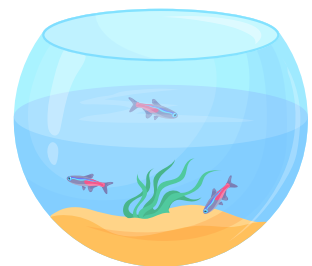

GDZIE SIĘ ZNAJDUJE?

Dziecko ma za zadanie połączyć poniższe przedmioty z miejscami, w których można je znaleźć.

Cele ćwiczenia:

- rozwijanie umiejętności kategoryzacji semantycznej (dopasowywanie przedmiotów ze względu na znaczenie)
- ćwiczenie nazywania oraz mowy opowieściowej, np. *Wiewiórka mieszka w lesie. Lubi zbierać orzechy* itd.

MAŁY DETEKTYW GESTÓW

Zadaniem dziecka jest odgadnięcie gestów pokazywanych przez osobę dorosłą, a następnie wskazanie odpowiedniego obrazka (symbolizującego czynność).

Wyjaśnienie: Dorosły powinien zaprezentować czynność dziecku (np. przytulenie – kocham, ręce przy policzku i zamknięte oczy – śpię, pocieranie rąk – myję). Dziecko ma za zadanie powtórzyć gest i wskazać lub nazwać odpowiadający mu obrazek, stopniowo można dodawać dodatkowe, trudniejsze aktywności do zabawy.

Cele ćwiczenia:

- usprawnianie naśladownictwa
- rozumienie kontekstów sytuacyjnych
- rozwijanie umiejętności kategoryzacji i tworzenia skojarzeń
- usprawnianie motoryki dużej

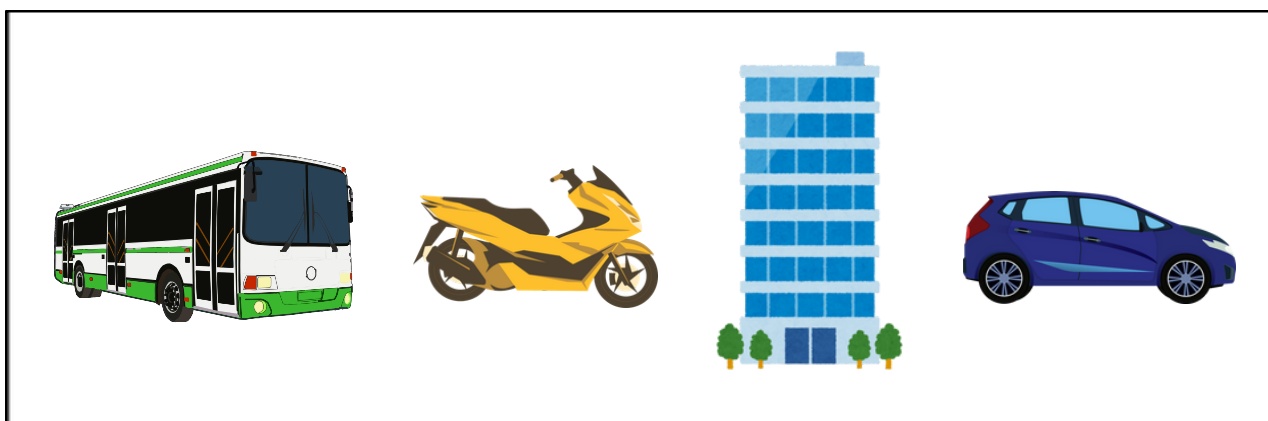
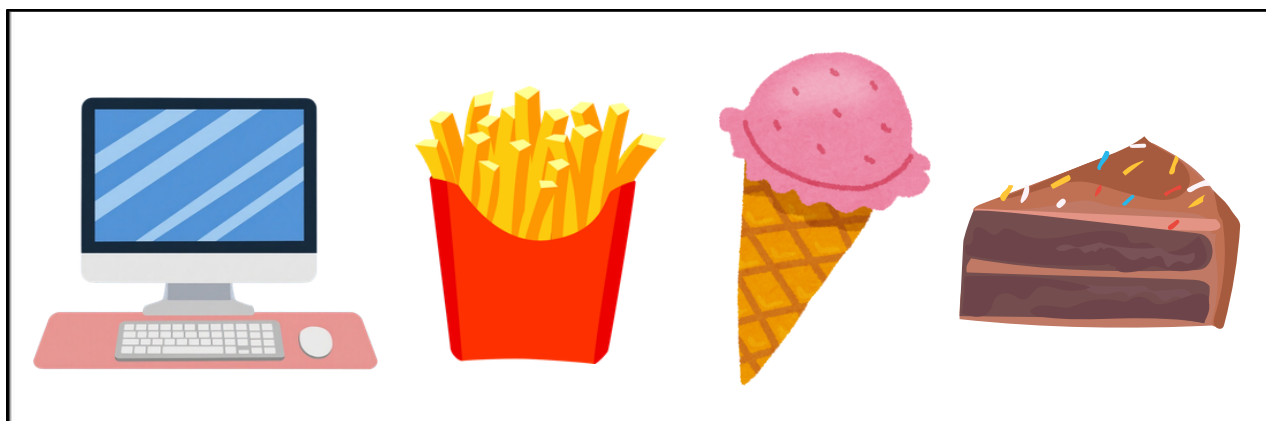
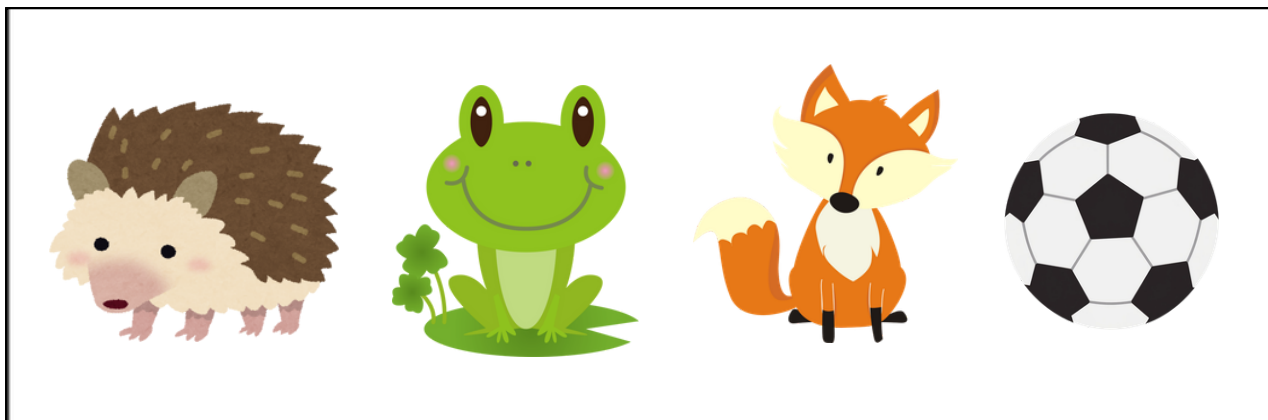

WYKREŚLANKA

Dziecko ma za zadanie wskazać element niepasujący do pozostałych.

Cele ćwiczenia:

- usprawnianie umiejętności kategoryzacji semantycznej
- rozwijanie umiejętności wykluczania ze zbioru

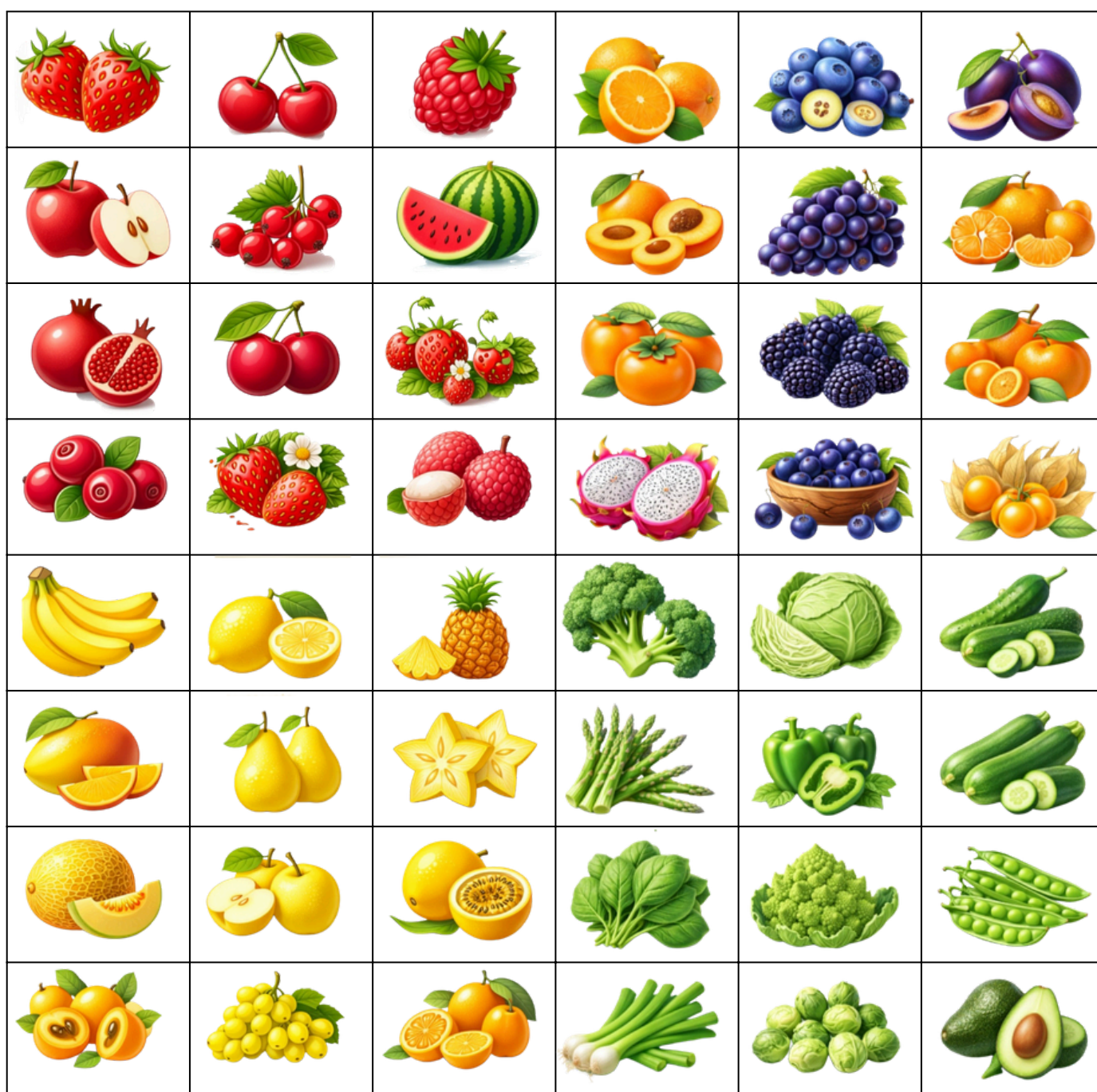

SAŁATKA OWOCOWO-WARZYWNA

Dziecko w tym ćwiczeniu udaje, że przygotowuje sałatkę, czyli wrzuca do pojemnika papierowe produkty w danych kolorach. Kiedy usłyszysz np. szykujemy sałatkę czerwoną, to wrzuca tylko czerwone składniki. Zadanie można realizować również jako ćwiczenie pamięci słuchowej. Podajemy *przepis* i dziecko ma wrzucać produkty w odpowiedniej kolejności do pudełka. Najpierw przepis składa się z jednego składnika, stopniowo zwiększamy liczbę produktów do zapamiętania, np. *wrzuć do miski truskawki, maliny, borówki i kaki*.

Cele ćwiczenia:

- rozwijanie umiejętności zabawy tematycznej
- rozwijanie umiejętności kategoryzacji i rozpoznawania kolorów
- usprawnianie rozumienia i zapamiętywania poleceń słownych

Rozdział V

Rozwijanie kompetencji gramatycznych i semantycznych – Język, który łączy znaczenia

Rozwijanie kompetencji gramatycznych i semantycznych stanowi istotny etap wspomagania rozwoju językowego dziecka, umożliwia przejście od prostych aktów nazywania do budowania spójnych, logicznych i znaczeniowo poprawnych wypowiedzi. Kompetencje te obejmują zarówno rozumienie relacji leksykalnych, jak i umiejętność budowania zdań.

Kompetencje semantyczne pozwalają dziecku rozumieć znaczenie usłyszanych słów, natomiast kompetencje gramatyczne nadają możliwości prawidłowego łączenia wyrazów w zdania. Oba te obszary pozostają we wzajemnym związku i przenikają się. W terapii logopedycznej rozwijanie ich polega na ćwiczeniach angażujących dziecko do aktywnej wypowiedzi, analizy treści i porządkowania zdarzeń (Bokus, Kremin 2010: 96-101).

Autorkami ćwiczeń w niniejszym rozdziale są Roksana Kosyl oraz Oliwia Stanisławska:

- R. Kosyl, *Co powstanie?* (s. 42-44),
- O. Stanisławska, *Historyjka* (s. 45).

Obydwie panie koncentrują się nad kompetencjami językowymi i rozwijaniem mowy opowieściowej. Ćwiczenia na karcie *Co powstanie?* zwracają szczególną uwagę na relację między obiektem a jego funkcją lub wytworem. Dziecko rozwija myślenie wiążące przyczynę i skutek, uczy się formułowania prostych zdań opisowych. *Historyjka* pozwala na układanie sekwencji zdarzeń i opowiadanie treści. Odpowiadanie na pytania dotyczące ilustracji oraz samodzielne tworzenie narracji sprzyja rozwijaniu umiejętności budowania i stosowania spójnych i poprawnych struktur gramatycznych.

CO POWSTANIE?

Dziecko ogląda obrazki przedstawiające różne zwierzęta i przedmioty codziennego użytku. Jego zadaniem jest powiedzenie, co może powstać z uzyskanych produktów i co można z tym zrobić. Terapeuta może podpowiadać pierwszą sylabę lub powtarzać słowo razem z dzieckiem.

Przebieg:

1. Terapeuta pokazuje zestaw obrazków.

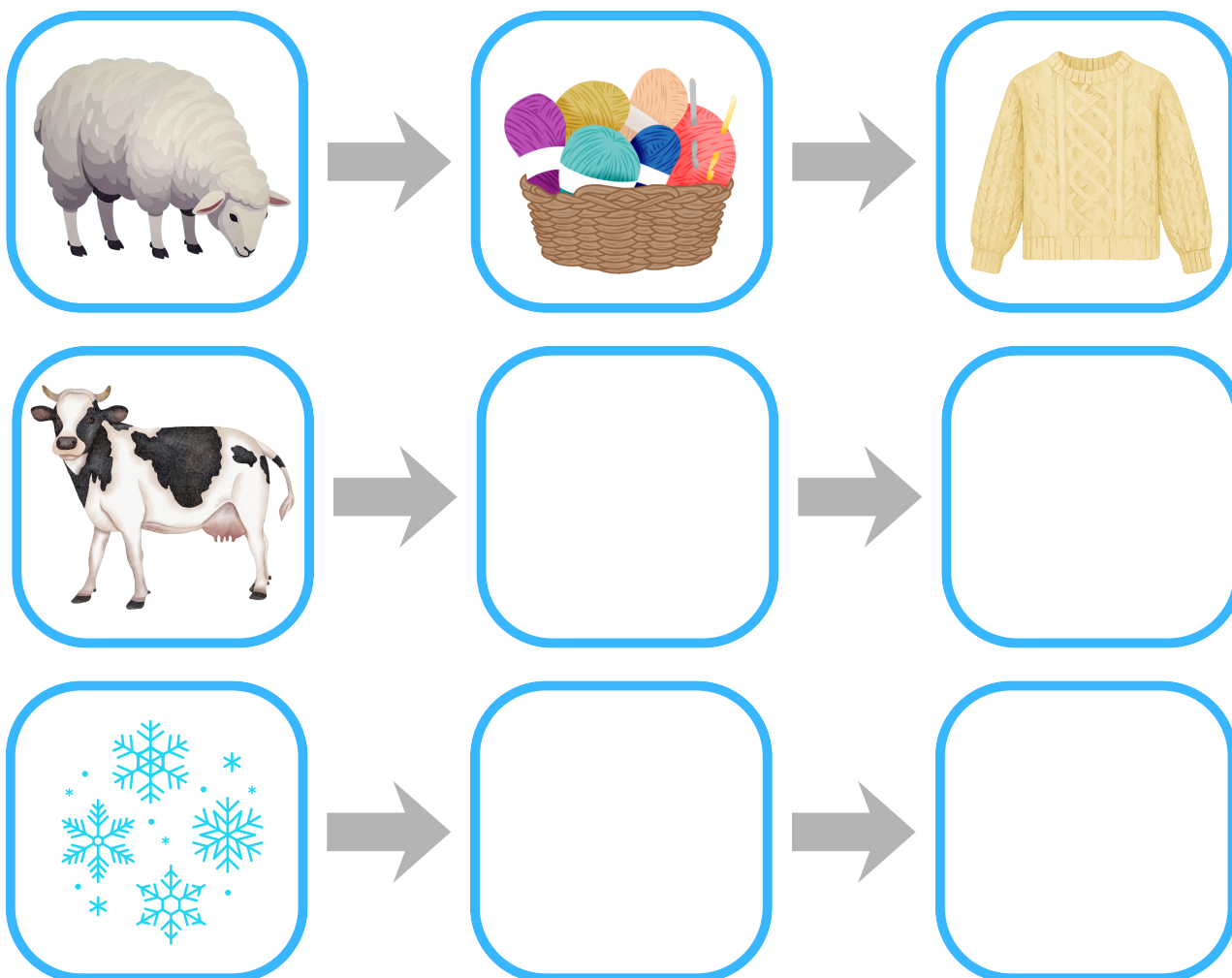
2. Dziecko wskazuje obrazek i mówi, co zwierzątko lub przedmiot daje oraz co można z tym zrobić, np. „Kura daje jajko, można je zjeść” lub „Kubek daje napój, można pić”.

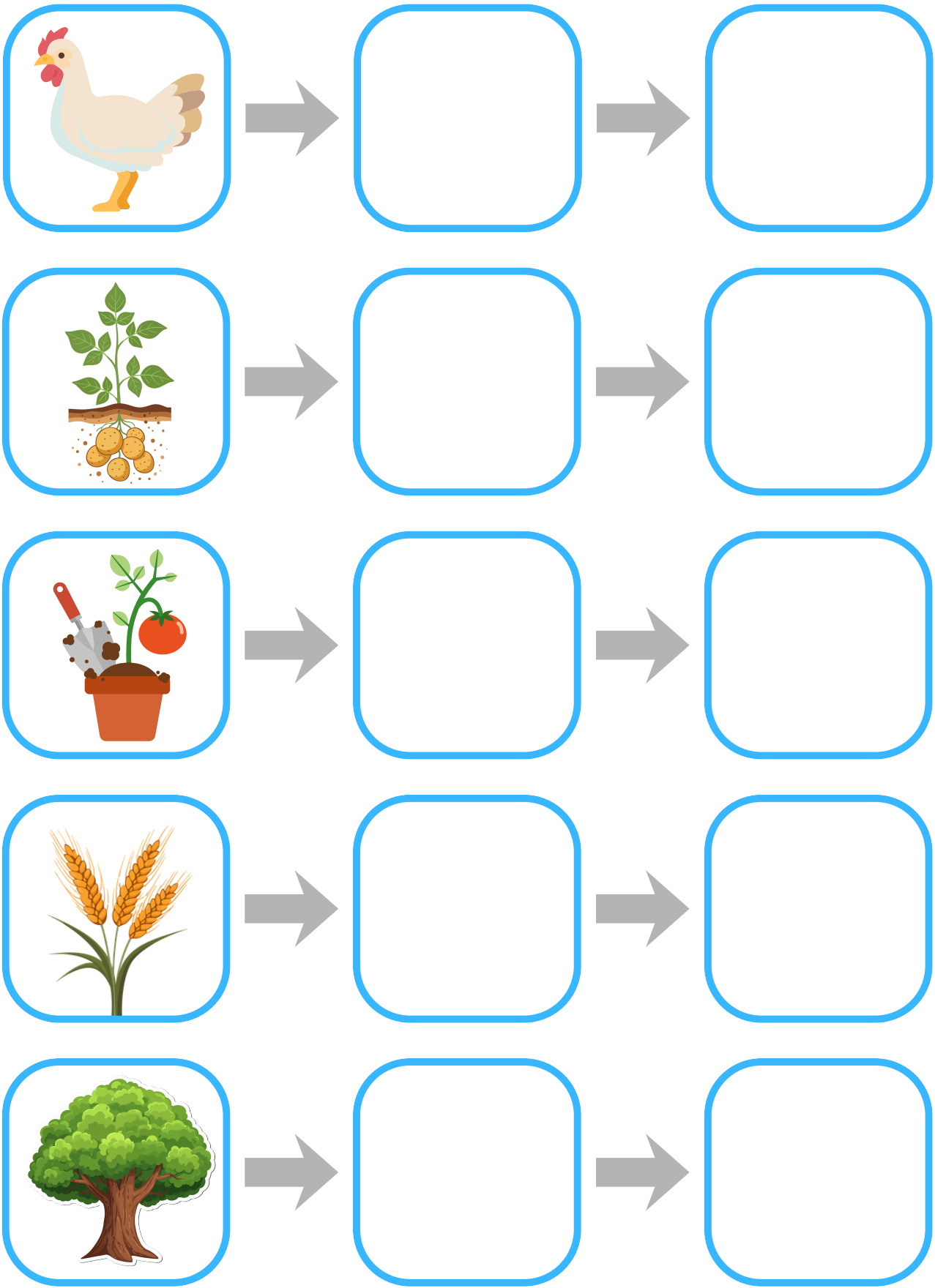
Cele ćwiczenia:

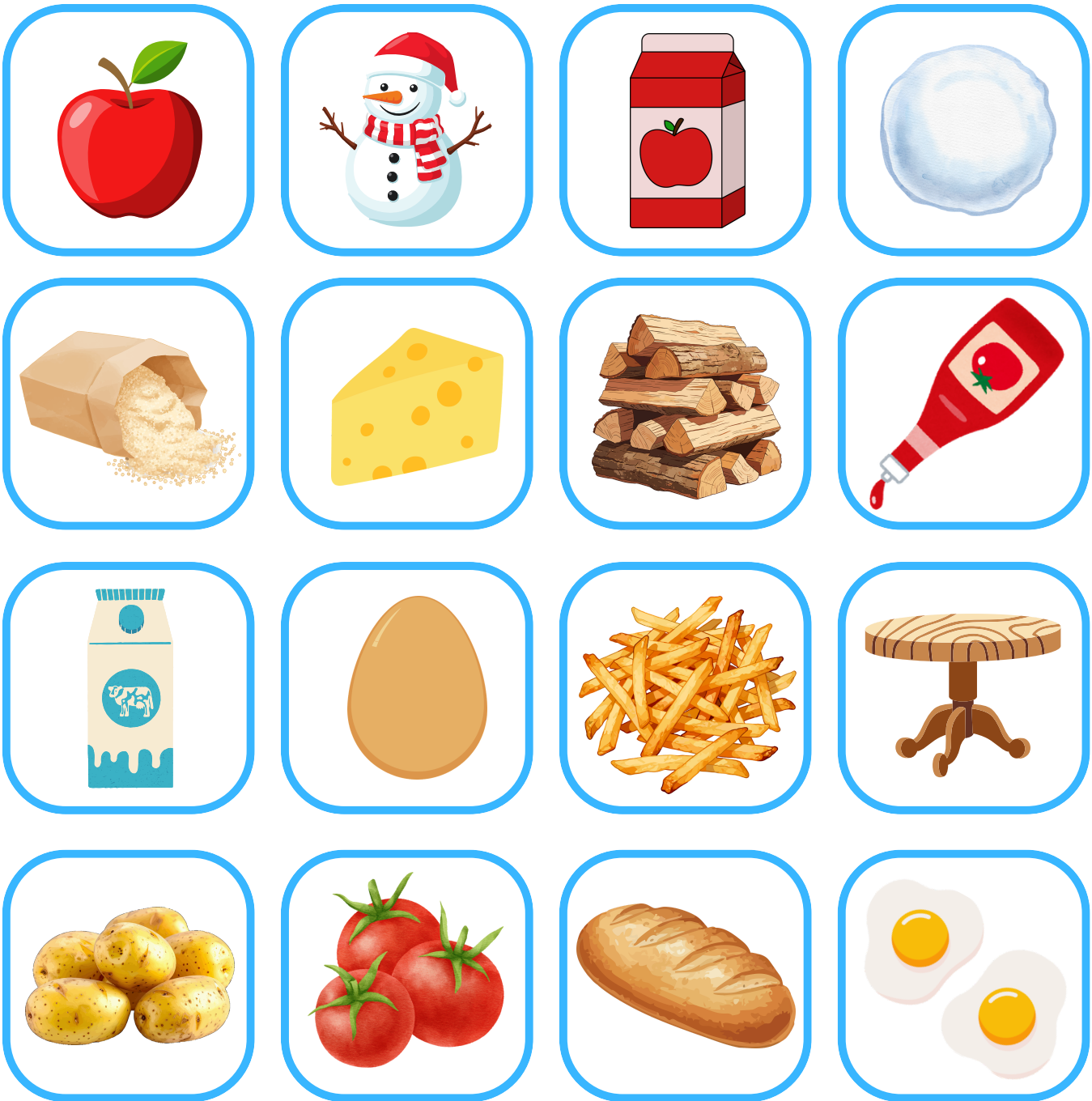
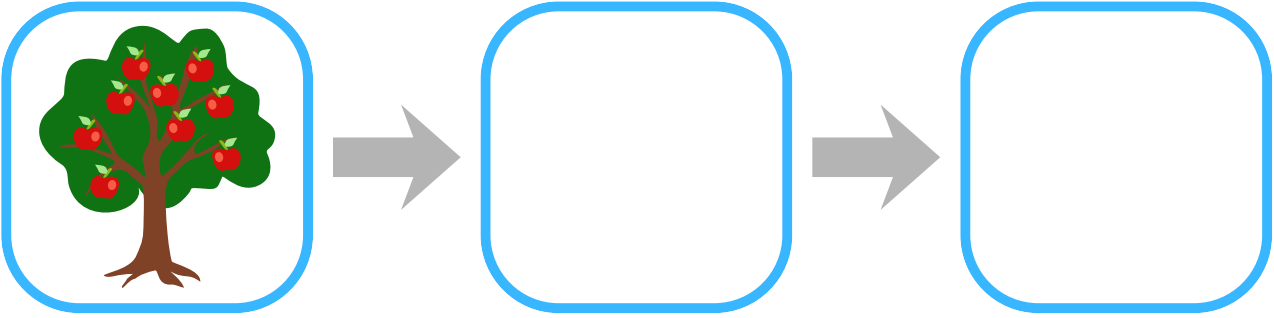
- rozwijanie słownictwa i umiejętności wypowiadania zdań
- doskonalenie koncentracji uwagi
- ćwiczenie umiejętności opisywania przedmiotów

Przykłady z zadania:

owca – wełna – sweter, krowa – mleko – ser, kura – jajko – jajecznica, roślina – ziemniak – frytki, krzak – pomidor – ketchup, zboże – mąka – chleb, drzewo – drewno – stół, pszczoła – ul – miód, drzewo – jabłko – sok, śnieg – śnieżka – bałwan

HISTORYJKA

Zadaniem dziecka jest ułożenie obrazków w taki sposób, aby stworzyły one historyjkę. Dodatkowo na podstawie historyjki obrazkowej można zadawać dziecku pytania do ilustracji, np. *Co robi chłopiec? – Jedzie na rowerze.*

Cele ćwiczenia:

- usprawnianie myślenia przyczynowo-skutkowego
- rozwijanie umiejętności analizy i syntezy wzrokowej
- ćwiczenie mowy opowieściowej

Uzupełnij zdania słownie, a następnie połącz je z odpowiednimi obrazkami.

Chłopiec ma szary

Pod kołem roweru pojawił

Chłopiec przewrócił się i boli go

Rozdział VI

Rozwój percepcji wzrokowej i relacji przestrzennych – Widzę i porządkuję

Percepcja wzrokowa oraz rozumienie relacji przestrzennych stanowią ważne elementy rozwoju poznawczego dziecka. Umiejętność dokonywania analizy i syntezy wzrokowej pozwala na rozpoznawanie kształtów, kolorów, podobieństw i różnic. Ćwiczenia ukierunkowane są na rozwój percepcji wzrokowej angażują procesy analizy i syntezy wzrokowej, pamięci oraz koncentracji uwagi (Bogdanowicz 1985: 187-192).

Rozdział ten składa się z zestawu kart pracy przygotowanych przez Paulinę Pająk Joannę Urban, Kacpra Znajdka, Polę Pochylską:

- J. Urban, *W świecie kształtów* (s. 48),
- K. Znajdek, *Kostka pamięci* (s. 49),
- P. Pochylska, *Znajdź właściwą osobę* (s. 50), *Co mamy na talerzu?* (s. 51),
- P. Pająk, *Memory jesienne* (s. 52).

Zadania polegające na rozpoznawaniu i porównywaniu kształtów, takie jak *W świecie kształtów*, wspierają zdolność klasyfikowania i porządkowania bodźców wizualnych. Pamięć wzrokowa jest również rozwijana w kostce i memory. Ćwiczenia te wymagają od dziecka zapamiętywania i różnicowania bodźców i symboli – graficznych i językowych. Rozumienie relacji przestrzennych polega na świadomym umieszczaniu obiektów nad, pod, obok i w wielu innych konfiguracjach. Propozycje *Znajdź właściwą* oraz *Co mam na talerzu?* sprzyjają utrwalaniu orientacji w schemacie przestrzennym. Ćwiczenia te zachęcają dziecko do werbalizacji wykonywanych działań, co wspiera i integruje rozwój słownika i rozumienie poleceń słownych.

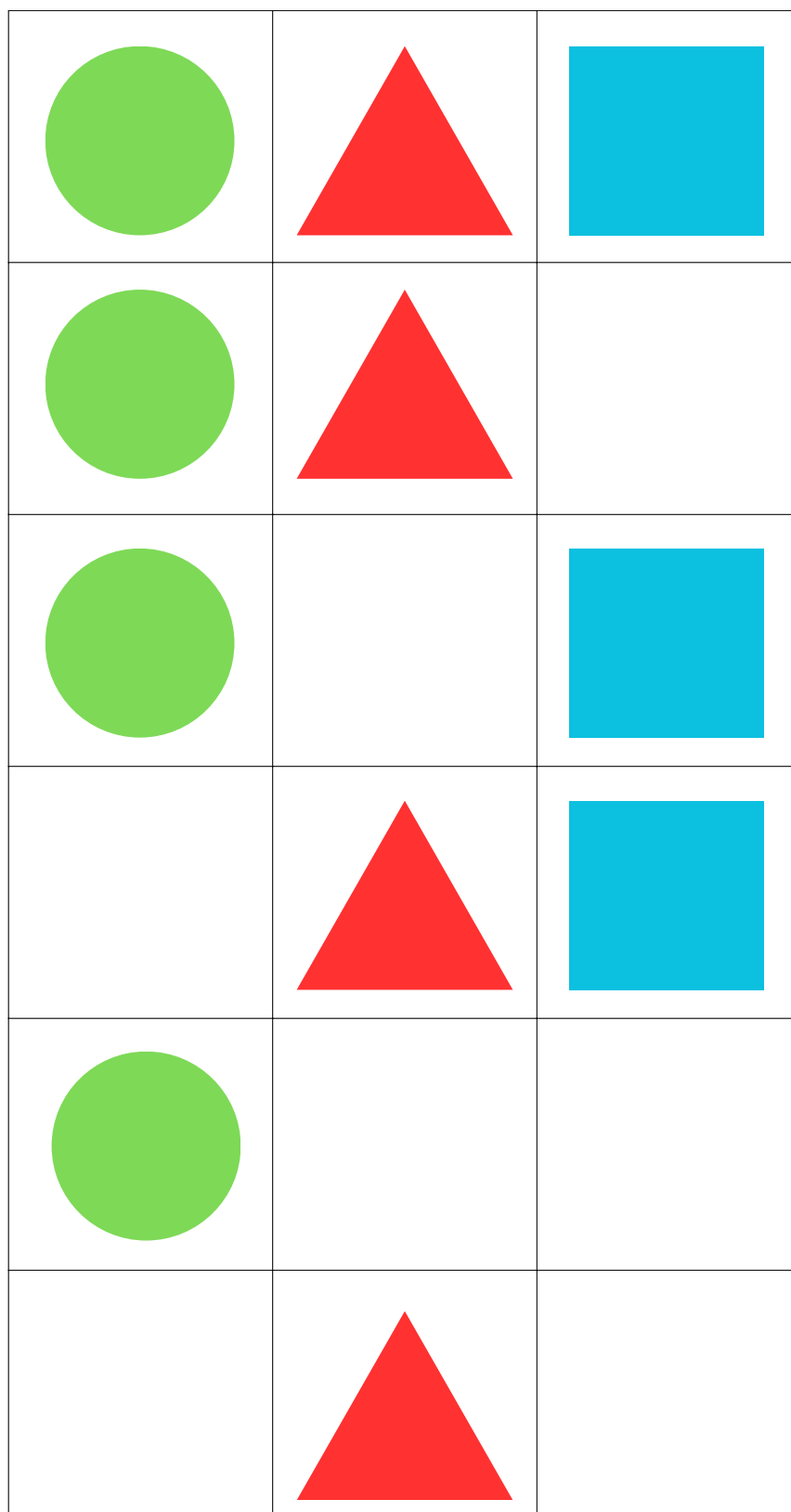
Systematyczna stymulacja funkcji wzrokowych pozwala dziecku lepiej różnicować kształty, rozpoznawać wzory, co stanowi fundament dla rozwoju poznawczego i językowego. Integracja percepcji wzrokowej z aktywnością ruchową i językową sprzyja bardziej efektywnemu przetwarzaniu informacji.

W ŚWIECIE KSZTAŁTÓW

Dziecko ma za zadanie uzupełnić brakujące miejsca odpowiednim kształtem według wzoru.

Cele ćwiczenia:

- doskonalenie percepcji wzrokowej oraz usprawnianie motoryki małej
- trening pamięci i koncentracji

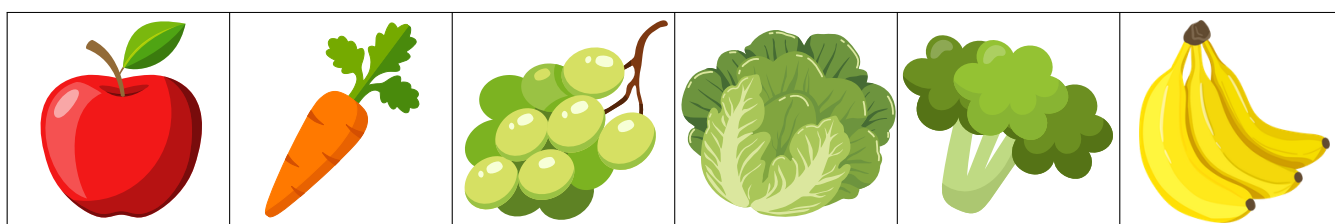
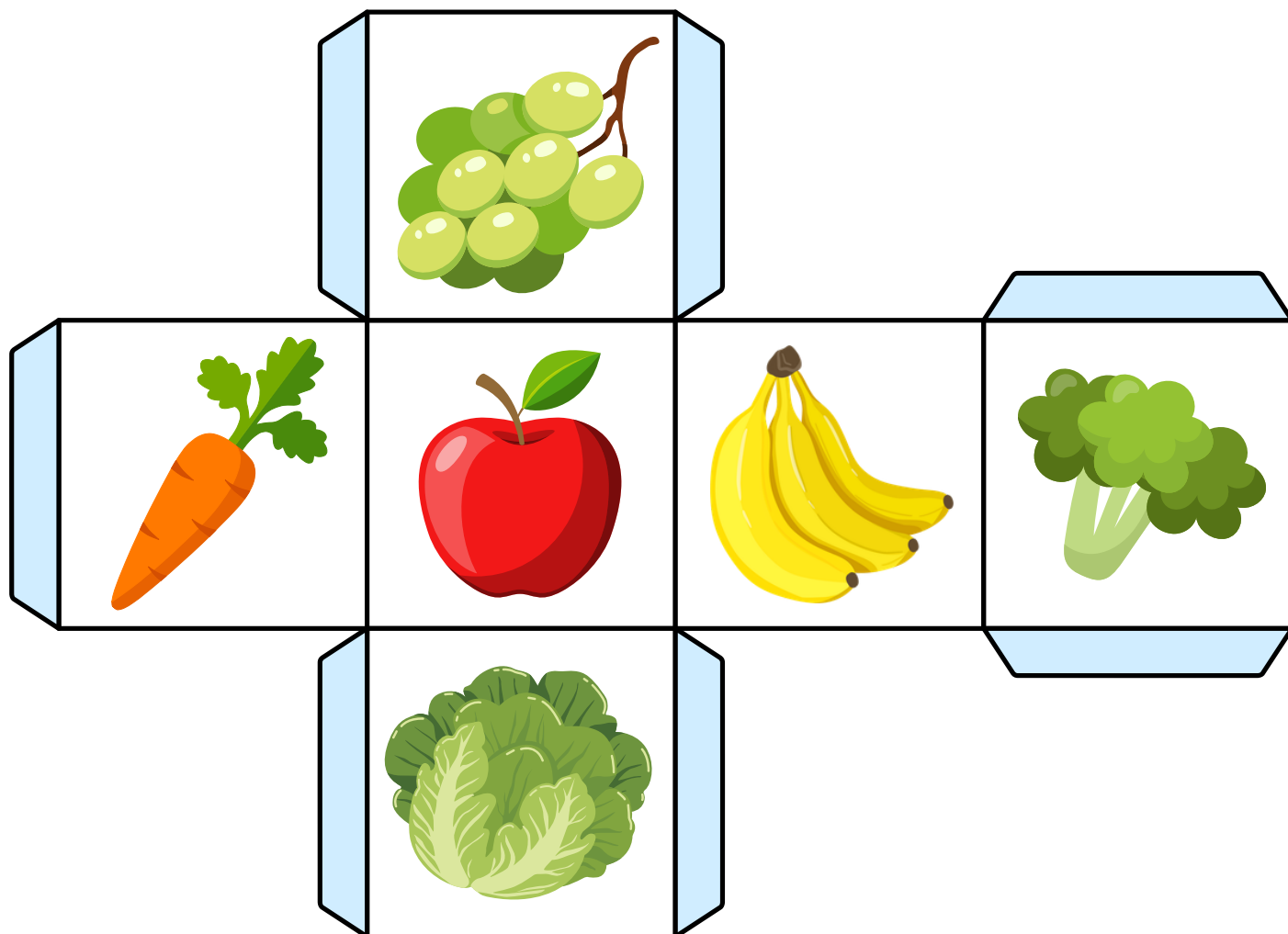
KOSTKA PAMIĘCI

Korzystając z zamieszczonych wzorów, należy przygotować kostkę z rysunkami warzyw i owoców oraz osobno kafelki z tymi samymi rysunkami.

Następnie dorosły rozkłada przed dzieckiem kafelki z rysunkami. Zadaniem dziecka jest zapamiętanie kolejności, w której zostały ułożone. Potem należy je odwrócić pustą częścią do góry. W trakcie ćwiczenia dziecko rzuca kostką i wskazuje kafelek z rysunkiem, który wypadł na kostce.

Cele ćwiczenia:

- ćwiczenie pamięci (elementy gry memory) i uwag (potrzeba zapamiętywania ciągu)
- ćwiczenie dobierania elementów na podstawie rysunków (dopasowywanie podobnych elementów)

ZNAJDŹ WŁAŚCIWĄ OSOBĘ

Dziecko ma za zadanie odszukać właściwą osobę spośród postaci w różnych pozycjach. Wymaga to od niego ustalenia cech identyfikujących daną postać np. żółta koszula w kratę, czarne włosy. Dziecko, szukając właściwej postaci, uwzględnia zauważone przez siebie cechy.

Cele ćwiczenia:

- ćwiczenie relacji przestrzennych przód – tył – bok
- wspieranie analizy i syntezy wzrokowej (wyszukiwanie w zbiorze)
- identyfikacja wizualna przedmiotu/osoby w różnych pozycjach
- ćwiczenie funkcji poznawczych
- trening koncentracji i uwagi

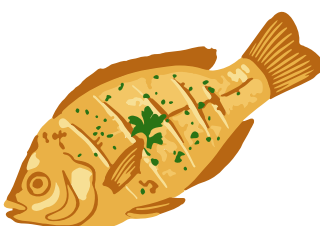
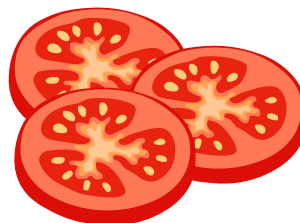
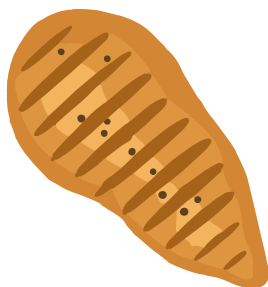
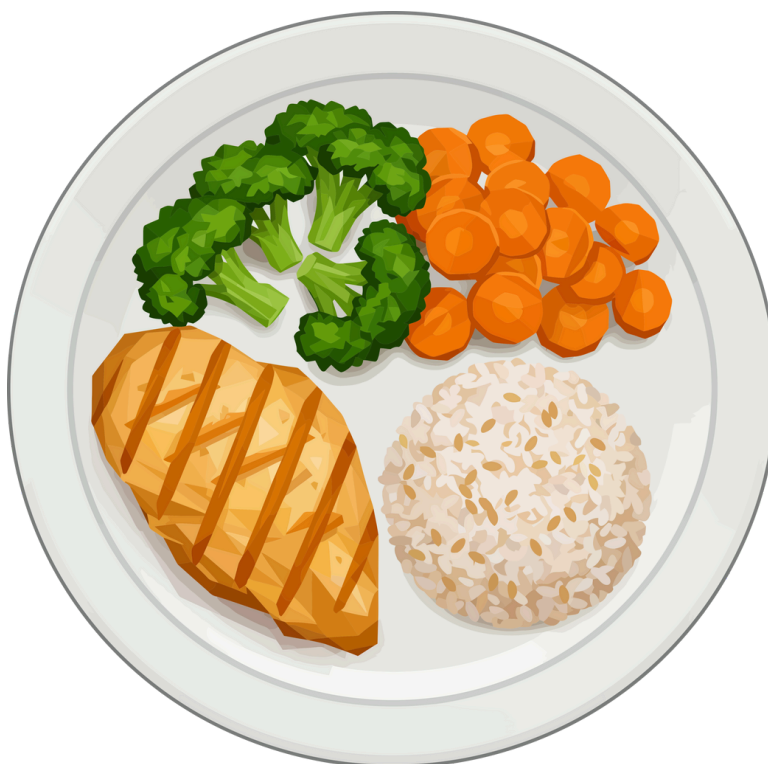
CO MAMY NA TALERZU?

Prosimy dziecko, aby odnalazło elementy znajdujące się na talerzu przedstawionym na obrazku.

Polecenie: Zaznacz składniki, których użyto do przygotowania obiadu.

Cele ćwiczenia:

- identyfikacja wizualna przedmiotu w różnych pozycjach
- rozwijanie umiejętności analizy wzrokowej

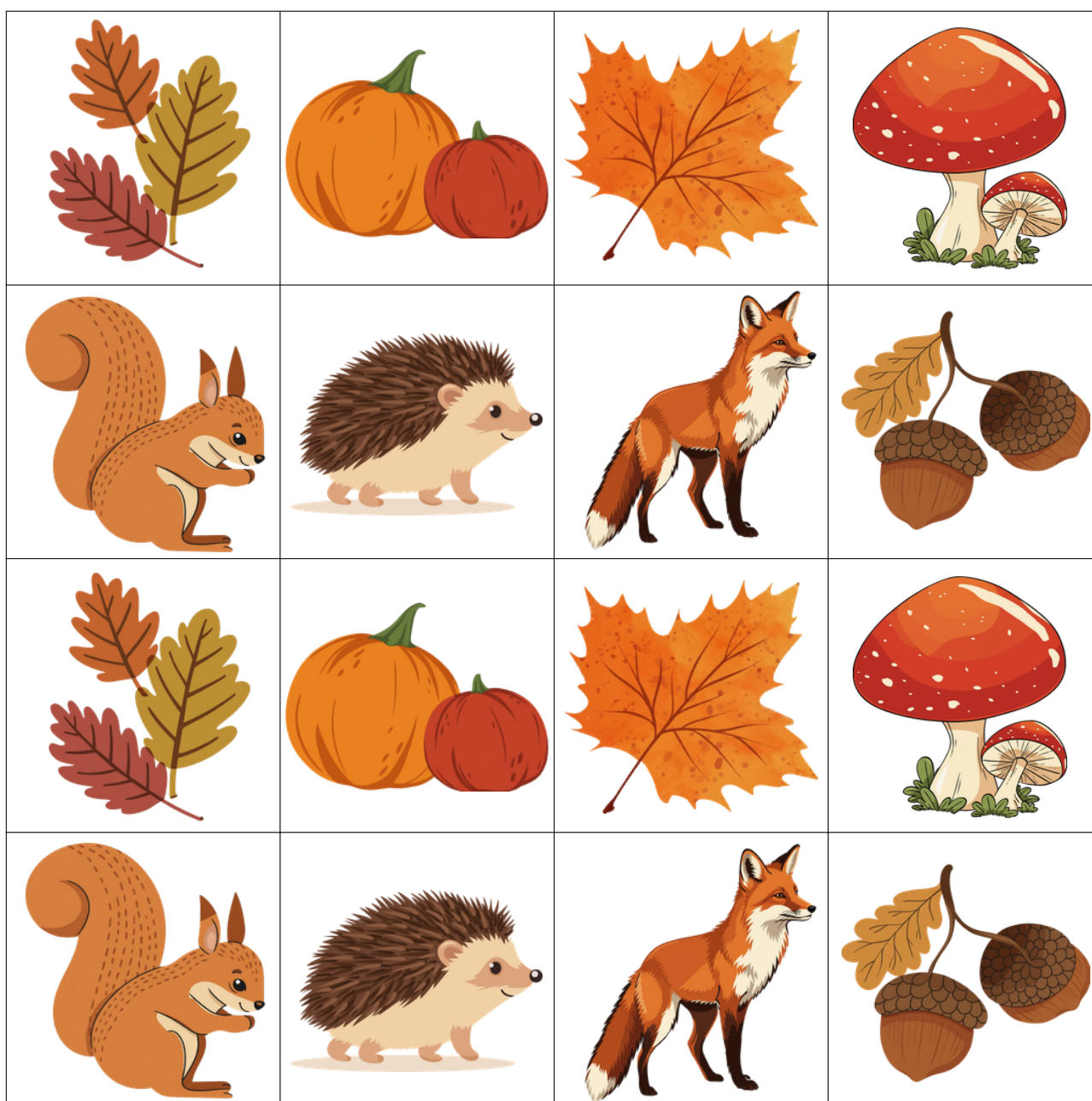

MEMORY JESIENNE

Należy wyciąć karty z obrazkami dostępnymi poniżej, a następnie rozłożyć je przed dzieckiem i wspólnie dopasować do siebie takie same obrazki. Dziecko ma za zadanie nazwać przedmiot, który widzi na karcie. Trudniejsza wersja może polegać na odwróceniu obrazków w taki sposób, aby ich wierzch był zakryty. Dziecko odwraca kartę i szuka właściwej do pary, ćwicząc przy tym zapamiętywanie.

Cele ćwiczenia:

- utrwalanie nazw przedmiotów
- trening pamięci operacyjnej

Rozdział VII

Integracja sensoryczna i doświadczenie zmysłowe – Dotknąć, poczuć, doświadczyć

Integracja sensoryczna jest procesem neurologicznym, który polega na odbieraniu, organizowaniu i interpretowaniu bodźców zmysłowych, które pochodzą zarówno z otoczenia, jak i własnego ciała. To umożliwia adekwatne i celowe działanie. Anna Jean Ayres (2002: 9-14) podkreśla, że prawidłowe przetwarzanie sensoryczne jest fundamentem rozwoju funkcji poznawczych, motorycznych, a co za tym idzie – również językowych dziecka. Proces ten ma istotne znaczenie dla rozwoju mowy, ponieważ prawidłowa realizacja wypowiedzi opiera się na planowaniu, kolejności oraz integracji bodźców czuciowych i ruchowych. Stymulowanie sensorycznej ułatwia rozumienie własnego ciała, a także otoczenia. Pozwala na efektywniejsze uczenie się i rozwój kompetencji komunikacyjnych.

W niniejszym rozdziale przedstawione zostaną materiały Weroniki Bednarek i Olgi Gradeckiej:

- W. Bednarek, *Bawimy się fakturami* (s. 54-55),
- O. Gradecka, *Odtwórz wzór* (s. 56-57).

Pierwszy materiał stanowi wartościowy przykład działań opartych na integracji sensorycznej, łącząc doświadczenia dotykowe, słuchowe, ruchowe i językowe. Bezpośredni kontakt z materiałami pozwala dziecku różnicować bodźce, a także budować pojęcia na realnym doświadczeniu. Ważnym uzupełnieniem jest wzmocnienie doznań sensorycznych poprzez gest. Wielozmysłowy charakter sprzyja rozwojowi koncentracji uwagi (Krawiec 2011: 64-69).

Drugie ćwiczenie wymaga wykorzystania plasteliny, z której dziecko formuje kuleczki. Poziom trudności ćwiczenia może być stopniowany. Rozwija motorykę małą, ćwiczy precyzję ruchu, trenuje koordynację ręka-oko, rozwija umiejętności sekwencyjne (Krasowicz-Kupis 2012: 112-118).

BAWIMY SIĘ FAKTURAMI

Dorosły przygotowuje dziecku różne materiały, takie jak: folia aluminiowa, wełna, folia bąbelkowa, kamień. Następnie na stole układa rozsypankę z karteczek z cechami opisującymi dane materiały. Dziecko ma za zadanie dopasować dane cechy do ich właścicieli. Gdy uda mu się odnaleźć poprawną odpowiedź, dorosły powtarza razem z nim dany wyraz/ ciąg wyrazów. Przy dopasowywaniu istotne jest naśladowanie dźwięków lub gestów kojarzonych z cechami elementów.

Na przykład:

- cechy wełny: miękka, przyjemna, puszysta (wykonujemy gest przytulania siebie, można również głaskać dłoń kawałkiem materiału),
- cechy folii aluminiowej: głośno szeleści (robimy wspólnie dźwięk szumu), używamy do pieczenia (udajemy, że wyjmujemy z pieca i robimy: *Ała! Gorąco!*),
- cechy folii bąbelkowej: strzela (strzelamy razem bąbelkami i wydajemy dźwięk: *Bum! Bum!*), nierówna (przejeżdżamy ręką po powierzchni: Czy jest ona taka jak inne materiały?),
- cechy kamienia: ciężki, twardy (podnosimy go, uderzamy w niego, możemy też porównać np. z kawałkiem wełny).

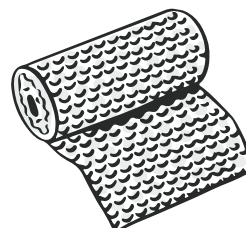
Cele ćwiczeń:

- ćwiczenie wymowy danych wyrazów dźwiękonaśladowczych, np. *Trach! Ała! Bum!* oraz rozpoznawanie, w jakim kontekście one występują
- umiejętność łączenia doświadczeń dotykowych ze słuchowymi oraz ich definicjami słownymi
- umiejętność rozpoznawania sytuacji społecznych towarzyszących danym przedmiotom

FOLIA ALUMINIOWA

FOLIA BĄBELKOWA

KAMIEŃ

WEŁNA

CIĘŻKI

LEKKA

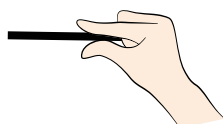
MIĘKKA

TWARDY

CIENKA

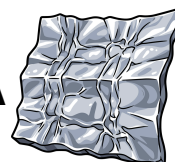
BŁYSZCZĄCA

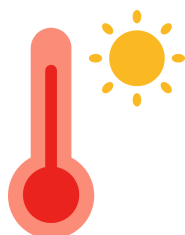
STRZELAJĄCA

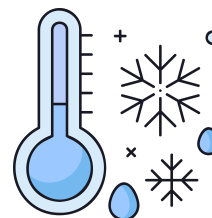
SZELESZCZĄCA

CIEPŁA

ZIMNA

PRZYJEMNA

GŁADKA

ODTWÓRZ WZÓR

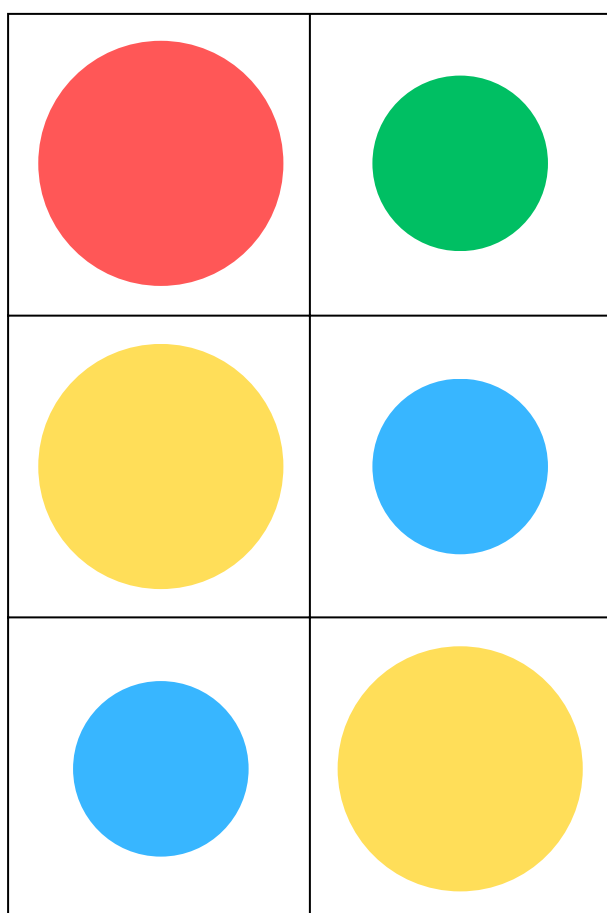
Na paskach, które należy wyciąć, znajdują się kolorowe kropki o różnej wielkości, w różnych kombinacjach. Do wykonania zadania potrzebna będzie plastelina. Dziecko ma za zadanie odtworzyć wzór przy pomocy kuleczek z plasteliny.

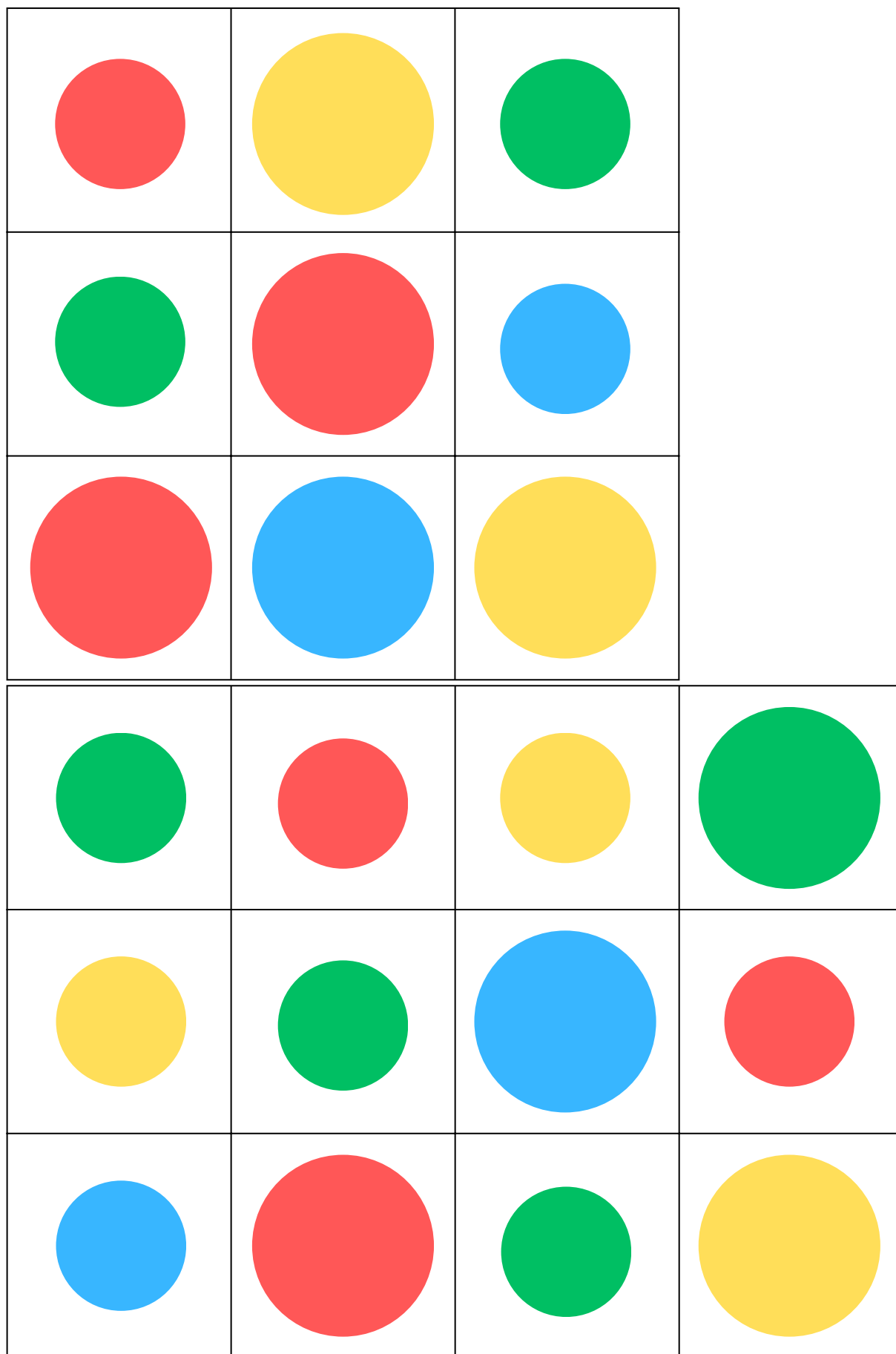
- Im więcej elementów w ciągu, tym trudniej! Zaczynamy od dwóch, stopniowo przechodząc do czterech kropek w rzędzie.
- Trudniejszy poziom polegać będzie także na odwzorowywaniu odpowiednich wielkości przedstawionych na paskach kropek.
- Można także wykorzystać to ćwiczenie do treningu pamięci – dziecko wówczas za zadanie będzie miało odtworzyć wzór z pamięci.

Cele ćwiczenia:

- rozwijanie motoryki małej
- ćwiczenie precyzji ruchów
- trening koordynacji ręka – oko

Jest to ćwiczenie lewopółkulowe, a dokładniej – ćwiczenie sekwencji, które wspiera rozwój mowy u dzieci.

Rozdział VIII

Emocje moje i innych – Rozumienie społeczne i narracja jako fundament opowiadania o świecie

Rozwój emocjonalny i społeczny dziecka pozostaje w ścisłym związku z rozwojem języka oraz umiejętnością opowiadania o otaczającym świecie. Emocje stanowią jeden z pierwszych obszarów doświadczanych przez dziecko. Są ważne i odgrywają kluczową rolę w budowaniu relacji społecznych, rozumieniu intencji innych osób i interpretowaniu sytuacji i zachowań. Rozpoznawanie, nazywanie i wyrażanie emocji wpływają na jakość komunikacji i zdolność do funkcjonowania w grupie rówieśniczej i w relacjach z dorosłymi (Kielar-Turska 2011: 156-160).

Rozumienie społeczne obejmuje zdolność dostrzegania zależności między zachowaniami ludzi, ich emocjami, intencjami i konsekwencjami działań. Dziecko stopniowo uczy się interpretować sytuacje społeczne. Proces ten jest ściśle związany z rozwojem języka. Opowiadanie o świecie pozwala dziecku nie tylko interpretować fakty, ale także nadawać im znaczenie, wyrażać emocje i porządkować rzeczywistość. Dzięki temu rozwija zdolność wnioskowania i budowania zasobu leksykalnego. Tworzenie opowieści wymaga od dziecka rozumienia relacji przyczynowo-skutkowych, następstwa czasowego i perspektywy innych osób. W kontekście terapii logopedycznej i pedagogicznej szczególne znaczenie mają działania wspierające rozwój narracji opartej na emocjach i sytuacjach społecznych (Krasowicz-Kupis 2012: 134-140).

W niniejszym rozdziale można skorzystać z materiału przygotowanego przez Olę Waraczewską, zatytułowanego *Emocje misia* (s. 60-63). Ćwiczenie angażuje procesy rozumienia i przetwarzania mowy, wymaga uważnego słuchania treści językowych i ich interpretacji. Dodatkowym walorem jest trening pamięci słuchowej. Wariant manipulacyjny sprzyja usprawnianiu motoryki małej i koordynacji wzrokowo-ruchowej poprzez chwyt, dopasowanie i doczepienie elementów. Ten wieloaspektowy charakter ćwiczenia w sposób naturalny łączy rozwój kompetencji językowych i emocjonalnych z aktywnością poznawczą i ruchową.

EMOCJE MISIA

Zadaniem dziecka jest wysłuchanie zdań o misiu, które czyta terapeuta lub rodzic. Po każdej historii dziecko wybiera buzię misia, która przedstawia emocję zgodną z treścią opowiadania. Może także wyciąć ubranka dla misia i dopasować je.

Dwa warianty ćwiczenia:

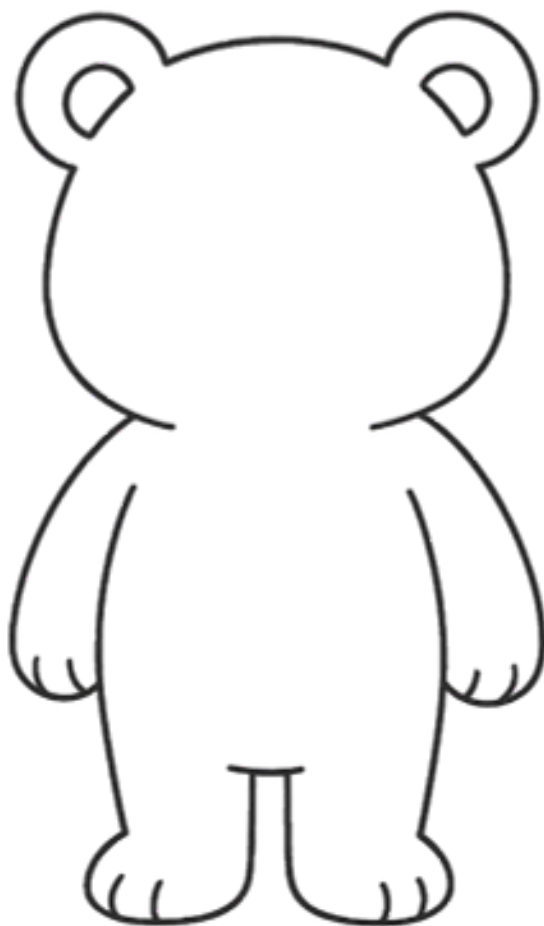
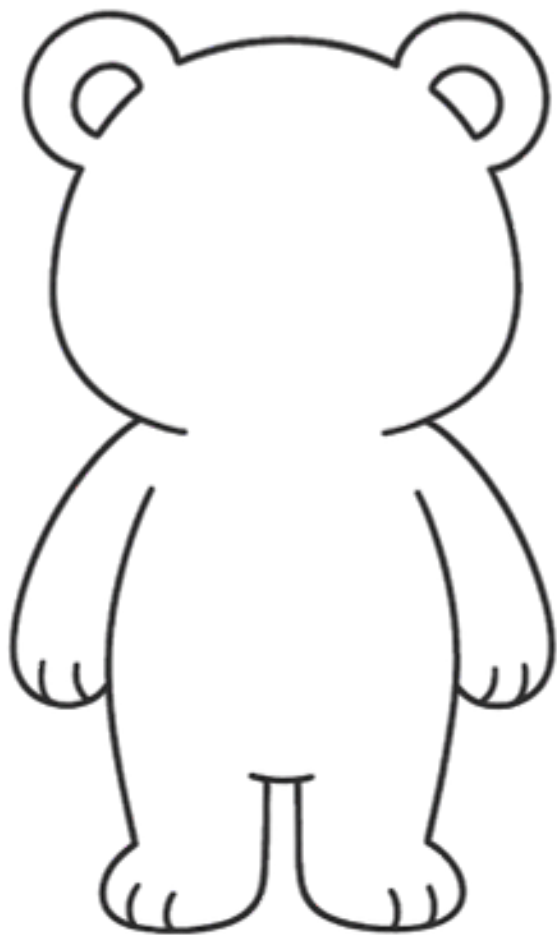
- karta pracy (jednorazowa): dziecko zaznacza lub zakreśla odpowiednią emocję na karcie pracy
- karta wielokrotnego użytku: dziecko wybiera prawidłową odpowiednią minę, przypinając (np. na rzep) emocję do jednego z misiów.

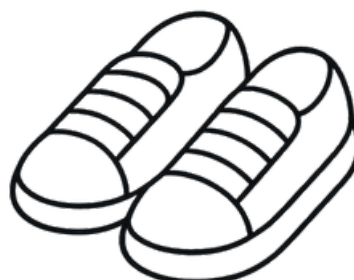
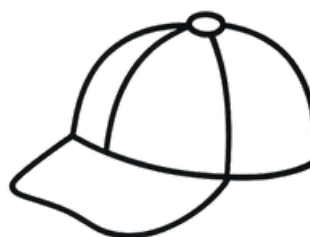
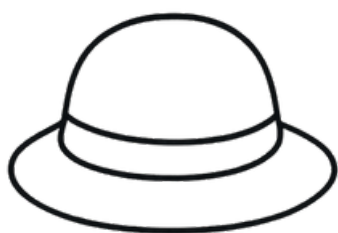
Po zakończeniu zadania dziecko może opowiedzieć własnymi słowami, dlaczego miś się tak czuł. Zarówno misie, jak i karta odpowiedzi są wielokrotnego użytku.

Cele ćwiczenia:

- rozumienie i przetwarzanie mowy
- rozpoznawanie i nazywanie emocji
- usprawnianie myślenia przyczynowo-skutkowego
- trening pamięci i uwagi słuchowej
- usprawnianie motoryki małej (chwyty, doczepianie)
- usprawnianie koordynacji wzrokowo-ruchowej
- rozwijanie kompetencji językowych i emocjonalnych

Opowiadanie	 WESOŁY	 SMUTNY	 ZŁY	 ZDZIWIONY
Miś dostał balonik. Balonik był czerwony i fruwał wysoko. Miś uśmiechnął się szeroko.	☐	☐	☐	☐
Miś wyszedł na spacer, ale nagle spadł deszcz. Jego futerko zrobiło się mokre.	☐	☐	☐	☐
Miś zbudował wieżę z klocków, ale wszystko się przewróciło.	☐	☐	☐	☐
Miś zobaczył motyla, który usiadł mu na nosie. Miś otworzył szeroko oczy.	☐	☐	☐	☐
Miś przytulił się do mamy. Zrobił „mmm” i się uśmiechnął.	☐	☐	☐	☐
Miś szukał swojej piłki, ale nie mógł jej znaleźć. Zajrzał pod łóżko, do szafy i za zasłonę. W końcu usiadł smutny i cicho westchnął.	☐	☐	☐	☐
Mama dała misiowi kawałek cytryny. Spojrzał na mamę z szeroko otwartymi oczami.	☐	☐	☐	☐
Miś układał puzzle, gdy nagle ktoś głośno trzasnął drzwiami. Miś się przestraszył, zmarszczył brwi.	☐	☐	☐	☐
Miś zjechał z wysokiej zjeżdżalni. Wszyscy bili brawo, a on się śmiał i machał łapką do przyjaciół.	☐	☐	☐	☐
Miś otworzył pudełko z prezentem. W środku była książka o dinozaurach! Miś otworzył szeroko oczy i krzyknął: „Ooo!”.	☐	☐	☐	☐

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona publikacja stanowi próbę kompleksowego ujęcia działań wspierających rozwój mowy i funkcji poznawczych dziecka w wieku przedszkolnym, ze szczególnym uwzględnieniem pierwszych lat życia. Zaproponowane ćwiczenia obejmują szerokie spektrum oddziaływań terapeutycznych – począwszy od percepcji słuchowej i wzrokowej, poprzez rozwijanie motoryki małej, myślenia sekwencyjnego i kategoryzacji pojęć, aż po kształtowanie umiejętności gramatycznych i semantycznych. Wieloaspektowość podejścia pozwala na całościowe spojrzenie na rozwój dziecka.

Skuteczna terapia opiera się na integracji różnorodnych form aktywności. Korzystanie z przekazu wizualnego, zabawy, ruchu i doświadczeń wielozmysłowych – zwiększają motywację i zaangażowanie dziecka w proces terapeutyczny. Niniejsza praca ukazuje, że rozpoczynanie od prostych zadań, a następnie ich modyfikowanie i rozbudowywanie, pozwala bezpiecznie i efektywnie wspierać dziecko w jego rozwoju.

Materiał oddany w Państwa ręce potwierdza zasadność holistycznego podejścia do terapii logopedycznej, w którym rozwój języka jest powiązany z rozwojem poznawczym, motorycznym i sensorycznym. Mała buzia naprawdę może wypowiadać wielkie słowa – trzeba tylko stworzyć ku temu odpowiednie, przyjazne warunki.

Bibliografia

1. Ayres A. J. (2002), *Integracja sensoryczna i zaburzenia uczenia się*, Harmonia, Gdańsk.
2. Bogdanowicz H. (1985), *Psychologia kliniczna dziecka w wieku przedszkolnym*, WSiP, Warszawa.
3. Bokus B., Kremin E. (2010), *Rozwój mowy dziecka. Podstawy teoretyczne i praktyczne*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
4. Cieszyńska J., (2016), *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Wyd. Edukacyjne, Kraków.
5. Cieszyńska J., Korendo M. (2010), *Wczesna nauka czytania. Metoda symultaniczno-sekwencyjna*, Wyd. Edukacyjne, Kraków.
6. Cieszyńska J., Korendo M. (2007), *Wczesna interwencja terapeutyczna*, Wyd. Edukacyjne, Kraków.
7. Kielar-Turska M. (2011), *Rozwój poznawczy dziecka*, Wyd. Edukacyjne Żak, Warszawa.
8. Krasowicz-Kupis G. (2012), *Rozwój zdolności poznawczych dzieci*, GWP, Gdańsk.
9. Krawiec M. (2011), *Rozwój motoryczny dziecka w wieku przedszkolnym*, Wyd. Impuls, Kraków.
10. Łuczyński E. (2010). *Akwizycja gramatyki języka polskiego. Psychologia Rozwojowa*.
11. Styczek I. (1981), *Logopedia*, Wyd. PWN, Warszawa.

Grafiki wykorzystane do stworzenia publikacji pochodzą z platformy Canva, poza stronami, na których zostało wskazane inaczej.

Dziękujemy za pobranie publikacji!

**Materiał powstał jako element podsumowujący
projekt „Holistyczne podejście terapeutyczne”,
realizowany w ramach IX Konkursu
na Wydziałowy Budżet Dydaktyczny
Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM.**

